

І. І. Старовойтова

Соціальна філософія

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

І. І. Старовойтова

Соціальна філософія

**Методичні вказівки з курсу «Соціальна філософія»
(програма, плани семінарських занять, література, завдання,
рекомендації щодо виконання курсових робіт)
для студентів 3 курсу спеціальності «Філософія»
факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова**

**ОДЕСА
ОНУ
2019**

УДК 101.1::316

**Рекомендовано до друку вченою радою факультету
історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова.**

Протокол №3 від 13.11.2018

Автор – Старовойтова Ірина Іванівна, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та методології пізнання ОНУ імені І.І.Мечникова МОН України.

Рецензенти:

І .В. Голубович, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та основ загальногуманітарного знання ОНУ імені І.І.Мечникова МОН України;

О. А. Довгополова, доктор філософських наук, професор кафедри філософії та методології пізнання ОНУ імені І.І.Мечникова МОН України.

Старовойтова І. І.

Соціальна філософія : метод. вказівки з курсу (програма, плани семінарських занять, література, завдання, рекомендації щодо виконання курсових робіт) для студентів 3 курсу спеціальності «Філософія» ф-ту історії та філософії. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. – 98 с.

© Старовойтова І. І., 2019

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Зміст навчальної дисципліни (структура та програма курсу)	9
3. Зразки методичних вказівок до курсу	17
4. Плани семінарських занять	21
5. Питання для самоконтролю	32
6. Методичні вказівки та тематика есеїв	36
7. Список рекомендованої літератури	39
8. Електронні інформаційні ресурси	62
9. Ключові терміни та поняття	64
10. Варіанти контрольних робіт	74
11. Питання для підсумкового контролю	78
12. Підсумковий контроль успішності навчання	81
13. Шкала та критерії оцінки знань студентів	83
14. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів	84
15. Орієнтовний перелік тем курсових робіт	87
16. Методичні вказівки до написання курсових робіт із курсу «Соціальна філософія»	91

1. ВСТУП

Запропоновані студентам для самостійної роботи методичні вказівки з курсу «Соціальна філософія» складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів для спеціальностей 033 «Філософія» та включають до себе програму курсу, плани семінарських занять, літературу, питання для самостійної роботи, питання у відповідності до кредитно-модульної системи, тематику курсових робіт та вказівки щодо їх виконання.

Місце дисципліни в навчальному процесі:

Курс «Соціальна філософія» поглиблює філософське розуміння ставлення людини до суспільства, що переймається проблемами самовизначення особистості в системі соціальних відносин, освідомлення себе, як члена суспільства, громадянина своєї держави, своєї ролі та міри відповідальності в життєдіяльності суспільства на рівні індивіда, сім'ї, різноманітних спільнот, безпосереднього спілкування у міжнаціональних, міждержавних, релігійних стосунках.

Філософська проблематика курсу спирається на гуманітарний аспект загальнонаукового і спеціально-наукового знання дисциплін, що вивчають студенти.

Курс зорієнтований на перетворення основ соціально-філософських знань і відповідних розумових навичок на активне надбання світоглядної, методологічної та інтелектуальної культури студентів.

Мета викладання дисципліни:

1. формування філософської культури та гуманістичного типу мислення студентів на основі досягнень світової й вітчизняної соціально-філософської думки, духовної спадщини українського народу і загальнолюдських цінностей;

2. усвідомлення, що соціальна філософія – загальнотеоретична база усього гуманітарного знання і має важливе світоглядне і методологічне значення для теорії та практики соціального управління;

3. розгляд історії як діяльності людей по створенню свого соціального буття.

Задачі вивчення дисципліни:

1. отримати уявлення про предмет соціальної філософії та значення соціально-філософського знання в житті людини сучасної культури;

2. розглянути становлення соціальної філософії як складного процесу, що відбувається на протязі усієї історії розвитку філософських та соціально-політичних ідей, та навчитися орієнтуватися в ньому;

3. засвоїти головні поняття, категорії та теорії сучасної світової соціальної філософії;

4. практично використовувати соціально-філософське знання в якості методологічної основи наукових досліджень і соціальної практики;

5. глибоко усвідомлювати структуру і динаміку процесу самопізнання та самовизначення особистості у життєвому середовищі;

6. виховувати культуру розумового мислення та ціннісну оцінку уявлень дійсності;

7. формувати навички аналізу філософських текстів та конкретних ситуацій з проблем динаміки соціуму.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК): здатність до критичного аналізу соціально значущих проблем та процесів, готовність використовувати на практиці методи гуманітарних, соціальних та економічних наук в різних видах професійної і соціальної діяльності КЗН.02; здатність до критичного аналізу соціально значущих проблем та процесів, готовність використовувати на практиці методи гуманітарних, соціальних та економічних наук в різних видах професійної і соціальної діяльності КЗН. 02;

б) фахових загальних (КФЗ): знання місця людини в історичному процесі, її ставлення до природи і суспільства, уявлення про аксіологічні виміри історії КЗП.09; знання суті, призначення і сенсу життя людини; КЗП. 10; розуміння історичності людського буття, різноманіття культур і цивілізацій в їх взаємодії, багатоваріантності історичного процесу КЗП.11;

в) спеціальних фахових (КФС): знання структурованості суспільства за національно-культурними, груповими і релігійними

ознаками; знання політичної організації суспільства; закономірностей історичного процесу КЗП.08.

У результаті вивчення навчальної дисципліни **студент повинен знати:**

1. основні світоглядні та методологічні засади соціально-філософського осмислення дійсності, свого місця і ролі в суспільстві, як громадянина та фахівця;

2. природу та специфіку соціального;

3. історичну генезу предмету соціальної філософії в історії світової філософії;

4. специфіку категоріального апарату соціальної філософії стосовно до аналізу проблем суспільного розвитку;

5. сучасні уявлення про природу, суспільство, їх взаємодію;

6. закономірності розвитку різних сфер суспільного життя: економічного, соціального, політичного та духовного;

7. сутність людини й особливості її соціалізації;

8. розуміння сенсу життя, співвідношення особистих й громадянських вимог, інтересів, цілей, інших мотивів діяльності, особистих й загальнолюдських цінностей, необхідності й свободи;

9. особливий (ціннісний) аспект відношення людини до світу;

10. факти та причини глобальних проблем сучасності;

11. досягнення соціальної філософії в галузі побудови наукової картини світу.

Студент повинен вміти:

1. застосовувати філософські засоби пізнання, методологічні засади культури, науки й техніки до аналізу проблемних ситуацій і

вибору оптимальних рішень у професійній та соціальній галузях життєдіяльності;

2. аналізувати явище і процеси природи, події громадського життя, власні ціннісні орієнтації, соціальні настанови, життєві плани і самосвідомість, досягнення науки, техніки і культури взагалі, з точки зору сучасних соціально-філософських концепцій;

3. оцінювали свої ідеї та вчинки, явища і процеси духовного життя з позицій гуманістичної моралі та естетики;

4. приймати участь і відстоювати свої переконання в дискусіях;

5. використовувати практичні навички самовизначення у світоглядних позиціях, захисту своїх переконань, культури спілкування, інтелектуальної взаємодії з колегами;

6. розуміти відповідальність окремої особистості в історичному процесі та коректувати своє практичне відношення до життя;

7. уявляти складність процесу пізнання суспільства та його протиріччя;

8. працювати з філософськими текстами, аналізувати їх відповідно до вимог курсу «Соціальна філософія».

2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(СТРУКТУРА ТА ПРОГРАМА КУРСУ)

Теми	Назви модулів і тем				
		Лекції	Семінари	СРС	Всього
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.					
Становлення та розвиток соціальної філософії					
1	Соціальна філософія як теорія та методологія пізнання суспільства	2	2	16	20
2	Розвиток соціально-філософської проблематики	6	6	16	28
3	Природа як умова буття людини і суспільства	4	4	16	24
4	Сфери життєдіяльності суспільства.	4	4	18	26
		16	16	66	100
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.					
Філософія про людину та глобальні проблеми сучасності					
5	Філософська антропологія.	4	4	14	22
6	Культура та суспільне життя як цивілізаційний процес	4	4	14	22
7	Аксіологія: цінність буття і стратегія майбутнього	4	4	14	22
8	Філософія історії	6	4	14	24
9	Філософія та глобальні проблеми сучасності	4	2	16	22
		22	18	72	110
	Всього годин	38	34	138	210

ПРОГРАМА КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

Становлення та розвиток соціальної філософії

Тема 1. Соціальна філософія як теорія та методологія пізнання суспільства

Специфіка соціального пізнання. Поняття «соціального». Визначення предмета соціальної філософії. Гуманістична спрямованість соціальної філософії. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Категорії та функції соціальної філософії. Соціальна філософія як методологія суспільних наук.

Тема 2. Розвиток соціально-філософської проблематики

Історична генеза предмета соціальної філософії. Соціально-філософські погляди мислителів Стародавнього Сходу, Греції, Риму. Теологічне обґрунтування космосу, людини і суспільства. Соціально-філософські концепції епохи Відродження. Державотворча спрямованість соціальної філософії Нового часу. Проблема побудови універсальної моделі соціального: німецька класика. Російсько-українська соціально-філософська традиція.

Сучасні соціально-філософські погляди: позитивістська соціально-філософська проблематика (О. Конт, Г. Спенсер); соціальна філософія марксизма (К. Маркс, Ф. Енгельс); психологічний напрямок (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето); неокантіанство (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт); теорія соціальної дії (М. Вебер; Т. Парсонс); теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі); теоретична соціологія П. Сорокіна; емпірична соціологія та структурно-функціональний аналіз

(Т. Парсонс, Р. Мертон); сучасна соціобіологія (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм, Г. Маркузе); технологічний детермінізм (Р. Арон, У. Ростоу, Д. Белл, О. Тоффлер, З. Бзежинський).

Тема 3 . Природа як умова буття людини і суспільства

Суспільство як самоорганізуюча і саморозвиваюча система. *Суспільство і природа як підсистеми об'єктивної реальності.* Функціонування суспільства як природно-історичний процес. Головні гіпотези виникнення, побудови та існування Всесвіту. Проблема походження життя на Землі. *Географічне середовище і його роль в житті суспільства.* Демографічні чинники суспільного розвитку. *Екологічна проблема* та засоби її розв'язання. В. І. Вернадський про ідею ноосфери. Діяльність Римського клубу щодо шляхів подолання екологічної проблеми.

Тема 4. Сфери життєдіяльності суспільства.

Соціальне буття людини як реальний життєвий процес. Предметність, діяльність і спілкування - форми існування соціуму. *Економічне життя суспільства.* Матеріальне виробництво і його особливості в інформаційному суспільстві. Спосіб виробництва матеріальних благ та його структура. Сутність, головні ознаки, напрями і соціальні наслідки НТР. Сучасний етап НТР: технологічна революція. Поняття *соціальної структури суспільства.* Інтерес як основа об'єднання людей у соціальні спільноти. Соціальна група. Середній клас. Соціальна структура традиційного, індустріального і інформаційного суспільства. Соціальна мобільність і соціальна стратифікація. Теорії соціального

конфлікту (К. Маркс, Р. Дарендорф). *Етносоціальне буття суспільства* (етноси, народність, раси, нації). Національний характер, національна самосвідомість, національний дух, національна ідея. Національний менталітет. Проблема національного і загальнолюдського (націоналізм, інтернаціоналізм, космополітизм). Нація і національна мова. Антропология українського народу. Расові ознаки (за Ф. Вовком). Українські типи людей: гегелівська людина, сквородинська людина, шевченківська людина (М. Шлемкевич).

Політичне життя суспільства. Політика як регулятивний механізм функціонування та розвитку соціуму. Політичні відносини та інститути. Держава як елемент політичної системи. Становлення української державності. Інститут влади. Влада і демократія. Проблеми розвитку демократії на сучасному етапі. Парадокси посттоталітарної свідомості. Право і мораль в системі нормативної регуляції. Права людини як філософська проблема. *Духовне життя суспільства.* Духовні потреби, духовна діяльність, духовні цінності, духовні відносини. Суспільна та індивідуальна свідомість. Структура суспільної свідомості. Специфіка форм суспільної свідомості.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

Філософія про людину та глобальні проблеми сучасності

Тема 5. Філософська антропология

Буття людини у світі природи. Специфіка людського буття. Природа як об'єктивне начало в самій людині. Буття людини як реальний процес її існування. Матеріальні основи буття людини.

Буттєвість, свобода і творчість - сутнісні характеристики людини. Творчо-трансцендентальна природа людського буття. Свобода, вибір, відповідальність - сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людського ества в процесі становлення людської особистості.

Цілепокладання як спосіб людської життєдіяльності, «неантизація світу» і практика. *Антропосоціогенез*. Проблема людського начала. Основні детермінанти її появи. Філософська проблема взаємовідношення душі і тіла людини. Плотська і духовна людина. Феномен тілесності. Тіло як носій бутійних змістів. Подолання бінарної опозиції духу і тіла. «Мова тіла». Духовнотворчі певні тіла. Тенденції до перетворення праці у гру. Орієнтація на тілесність сучасної цивілізації - вияв посилення міфологічного елемента у культурі. Воля, віра, почуття як прояви людського ества. Тема життя і смерті у філософії. Кінечність індивідуального існування людини. Сенс життя людини і людства. Соціальне буття людини як єдність індивідуального і суспільного буття.

Людина і особистість. Філософія особистості. Особистість як продукт соціального середовища, особливості її історичного розвитку. Типи особистості. Суспільна позиція особи, її соціальна роль і взаємодія із соціальною нормою. Історичні типи взаємовідносин особи і суспільства. Відчуження людини у сучасному суспільстві. Проблема оптимізації форм самореалізації людини. Людське буття як «співбуття». Проблема людської «самості». «Я» та «інші». Проблема інтерсуб'єктивності. Індивідуально-особистісне і соціально-спільнотнісне.

Тема 6. Культура та суспільне життя як цивілізаційний процес

Символічний світ людини. Мова, праця, культура - форми символічного буття людини. Мова як вираз внутрішнього духовного світу людини. Феномен мови. Індивідуально-суспільна природа мови як основа комунікації. Єдність і багатоманітність мов. Філософія як мова. Символічна природа культури. *Людиномірна сутність культури.* Культура як інобуття людського духу. Внутрішня культура і культура спілкування. Діалоговий характер культури. Загальнозначущість і елітарність культури. Типологія культур. Висока, народна, масова, елітарна культура. Субкультура. Маргінальна культура.

Культура і цивілізація. Багатоманітність культур і цивілізацій. Колоподібні і лінійні концепції розвитку цивілізації. Східна і західна моделі культури, їх взаємовпливи. Плюралізм сучасних культур і цивілізацій. Україна у світовому геополітичному просторі. *Культура як ціннісне ставлення людини до світу.* Світ чуттєво-емоційних переживань людини. Естетичні цінності людини. Краса як досконалість чуттєвого. Цінності практичного буття людини. Праця як цінність. Етичне начало людини. Етика добра. Етика технічної цивілізації. Свобода і відповідальність як цінності сучасної цивілізації. Феномен повноти людського життя. Гармонія вищих цінностей - добра, істини і краси - як ідеал людського буття.

Специфіка науки, її співвідношення з філософією і позанауковим знанням. Методологічні регулятиви розвитку наукового пізнання. Динаміка наукового знання: класична наука -

некласична - постнекласична наука. Зміна наукових парадигм. Революції у науці. Гуманізація науки і сцієнтизація культури як тенденція сучасного соціокультурного дискурсу.

Тема 7. Аксиологія: цінність буття і стратегія майбутнього

Аксиологія в системі культури. Цінності як визначальні характеристики людського буття. Людина в системі цінностей. Структура цінностей. Цінності як ядро духовного світу людини. Проблема суб'єктивного вибору. Цінність і ціль. Цінність і життєвий смисл. Компоненти ціннісного вибору: переживання, потреби, емоції, віра, воля, ідеал. Цінності як регулятор поведінки людини: нормотворча природа людських взаємин. Праця як цінність.

Базові цінності людського буття. Ціннісні орієнтації. Вищі духовні цінності. Істина, добро, краса. Поняття про духовну досконалість. Потреба в ідеалі. Проблема втілення ідеалу. Ідеал і утопія.

Тема 8 Філософія історії

Історичні виміри людського буття. Філософія історії. Людина як суб'єкт історичного процесу. Особистість в історії. Варіативність історичного процесу. Поліваріантність історичного розвитку. Способи тематизації історичної реальності: соціальна історія, політична історія, історія повсякденності, історія ментальностей. *Проблема сенсу історії.* Міфологічна і релігійна історична свідомість. Сакральна і профанна історія. Проекти світової історії. Аісторизм сучасної культурної історії. Модуси історичного часу.

Тотальність модусу теперішності в сучасній цивілізації. Ідея кінця історії (Ф. Фукуяма). Постісторичний стан суспільства. Нові типи раціональності: взаємовідношення науки - філософії - релігії. *Етика науки*. Наука як влада і наука як комунікація.

Тема 9. Філософія та глобальні проблеми сучасності

Космічно-природна основа людського буття. *Коеволюційні процеси розвитку людства*. Людина як чинник розвитку біосфери. Ідеї В. Вернадського про ноосферу. *Глобальні проблеми людства*. Імперативи виживання людства: екологічний і моральний імперативи.

Стратегія людства у планетарному масштабі. Управління розвитком людства. Завдання переходу від техногенної до антропогенної цивілізації. Постісторичне буття людства. *Глобальне моделювання майбутнього*. Плюралізм цінностей: проблема культурного порозуміння. Колізії людського самовизначення. Провідні ціннісні орієнтації людства на межі тисячоліть.

3. ЗРАЗКИ МЕТОДИЧНИХ ВКАЗІВОК

Загальні методичні вказівки:

1. Курс «Соціальна філософія» присвячено аналізу філософських проблем суспільства, які існують в органічній єдності з іншими компонентами філософського знання. Соціальна філософія виступає світоглядним та методологічним підґрунтям всіх гуманітарних наук.

Сучасна соціальна філософія є узагальненою соціально-філософською думкою людства, що посіла на теоретичних надбаннях, здобутих національною філософією. Ідейною основою сучасної соціальної філософії є загальнолюдські цінності і пріоритети, її мета – обґрунтування оптимальних шляхів і засобів досягнення соціальної справедливості, забезпечення громадянської злагоди, прогресивного розвитку суспільства, тому - соціальна філософія - історично вищий тип світогляду людей, теоретичне світорозуміння, система загальних теоретичних поглядів на світ, місце в ньому людини, узагальнення різних форм відношення людини до всесвіту.

Сучасний період масштабних завдань та великих звершень потребує високопрофесійно підготовлених фахівців, здібних до продуктивної праці в самих різних сферах народного господарства в умовах зміцнення українського державного суверенітету – ринкової економіки. Сучасний фахівець – не лише грамотний виконувач, але й ініціативний підприємець, керівник, здібний до усвідомленої, розумної орієнтації в навколишній дійсності.

Світогляд – ядро індивідуальної та суспільної свідомості. Воно визначає принципи поведінки і діяльності людини, формує його ідеали, моральні норми, соціальні та політичні орієнтації. Виходячи з того, що філософські знання - особливий засіб духовного освоєння світу, теоретично сформульовані світоглядні настанови, маємо у світогляді поєднання особливостей емоційного, психологічного та інтелектуального відношення людини до світу і його почуттів і розуму, сумління, знань та оцінок. Здібність до розумного мислення у людини не є природною – цьому треба навчитися. Кращою школою розумного мислення є освоєння вищих досягнень соціально-філософської культури.

Соціальна філософія - не тільки теоретичне світорозуміння, але й загальний метод пізнання. Вона дає теоретичне узагальнення практичної діяльності людей та даних наук про світ та людину, результатом якого є особливе, якісно нове філософське знання про форми узагальнення.

2. Викладання курсу «Соціальна філософія» організується з урахуванням спадкоємності з історією людства і зокрема з історією України, загальнонауковими, профілюючими і гуманітарними учбовими дисциплінами, для яких соціальна філософія виконує світоглядну, методологічну, гносеологічну та комунікативну функції. Кожна тема курсу «Соціальна філософія» містить наукові питання, дається рекомендована література, питання для самостійного вивчення, для самоконтролю знань, теми рефератів, проблемно-пошукові завдання та вправи.

3. Для розробки і аналізу змісту і методики викладання соціальної філософії, обговорення і осмислення нових соціально-філософських ідей, обміну досвідом викладання гуманітарних, загальнонаукових і профільюючих дисциплін на кафедрі функціонують науково – теоретичний й методичний семінари викладачів.

4. Соціальна філософія вивчається на усіх факультетах університету у відповідності визначених годин і за учбовими планами. Учбовий процес з соціальної філософії включає до свого складу: лекції, семінарські заняття, індивідуальні співбесіди, самостійну роботу студентів, виконання контрольних завдань, консультації, заліки, екзамени. Учбова лекція – основний вид занять з соціальної філософії. Вона виконує у викладанні інформаційну, світоглядну, логіко-методичну і методологічну функції. Пріоритет за навчально-програмними лекціями при застосуванні проблемних і оглядових лекцій. Семінарські заняття і індивідуальні співбесіди проводяться в учбових групах з метою розширення і поглиблення знань студентів, засвоєння ними вмій та навичок самостійного творчого мислення. Семінарські заняття і індивідуальні співбесіди дозволяють викладачу систематично контролювати і спрямовувати самостійну працю студентів, виявити рівень знань студентів, вивчати їх запити, інтереси, думки.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ:

Кожне семінарське заняття оцінюється в 5 балів. З них:

- повна відповідь на запропоноване питання з плану семінарського заняття та **активна** участь у семінарі – 4-5 балів;
- неповна, але правильна відповідь (або доповнення) - 2-4 бали;
- неточна, неповна відповідь (або доповнення) - до 1 балу.

За бажанням студента, з метою більш глибокого дослідження окремих питань або відпрацювання тем, що були невідпрацьовані, студент має право написати і захистити есей або виконати завдання зі списку запропонованих у програмі завдань для самостійної роботи. За повне, оригінальне, творче висвітлення теми, опрацювання першоджерел спеціальної літератури студент може отримати 2-5 балів.

4. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Становлення та розвиток соціальної філософії

Тема 1. Соціальна філософія як теорія та методологія пізнання суспільства

1. Пізнання світу, суспільства та людини. Специфіка соціального пізнання.
2. Соціальна філософія: її предмет, функції та структура.
3. Соціальна філософія як теорія та методологія суспільного знання.

Список літератури до теми 1:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. – К. Генеза, 1996. –Р.1, п.1. -368с.
2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
3. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов - Мн., 1998 – 896 с.
4. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
5. Петрушенко В.Л. Філософія. - Л.: «Новий світ – 2000», 2007. - 506 с.
6. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. - Р. 3, гл. 2. -672с.
7. Шаповалов В. Ф. Основы философии. От классики до современ. - М., 1999. - Ч. 3. 4.-576с.

Тема 2. Розвиток соціально-філософської проблематики

1. Історична генеза предмета соціальної філософії
2. Соціально-філософські погляди до ХІХ століття.
3. Множинність сучасного соціально-філософського знання.

Список літератури до теми 2:

1. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії. – К., 2000.
2. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. -К., 1996. -368с
3. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
4. Белл Д. Социальные границы информационного общества // Новая технологическая волна на Западе. - М., 1986.
5. Воронкова В. Г. Філософія: навч. посібн. – К., 2004.
6. Гоббс Т. Левиафан // Избр. произв.: В 2-х т. - М., 1964. - Т.2.
7. Горський В. С. Історія української філософії. Курс лекцій - К., 1996.-488с.
8. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія. Підруч. – К.,1999.-488с.
9. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 1996.-344с.
10. Локк Дж. Два трактата о правлении / Соч.: в 3-х т. – М., 1998.
11. Макиавелли Н. Государь - М., 1990.
12. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч. - М., 1991. –Ч. 2.- 624с.

13. Мотрошилова Н. В. Рождение и развитие философских идей (Историко-философские очерки и портреты). - М., 1991.
14. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. -К., 2016. -400 с.
15. Після філософії: кінець чи трансформація?: Пер. з англ. / Упор. К. Байнес та інші. - К., 2000 .-432с.
16. Платон. Государство. Т.3. - М., 1981.
17. Поппер К. Открытое общество и его враги. Соч.: В 2-х т. - М., 1992. - Р.1, п.2.
18. Рассел Б. Человеческое познание. - М., 1987.
19. Скирбекк Г., Гилье Н. История философии / Пер. с англ.; Под ред. С. Б. Крымского. - М., 2001-800с..
20. Философия: Уч. Отв. ред.:В. Д. Губин, Т. Ю. Сидорина. -М., 2000. - Ч.5. -704с.
21. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. - Х., 2000. -672с.
22. Філософія. Курс лекцій. Навч. посібник (І. В. Бичко, В. Г. Табачковський та ін.). - К., 2001. - Т.14, 16.
23. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. - М.,1993.
24. Шпенглер О. Закат Европы. - М., 1993. - Т.1.
25. Ясперс К. Смысл назначение истории. - М., 1991.

Тема 3. Природа як умова буття людини і суспільства

1. Природа як об'єкт філософського аналізу.
2. Географічне середовище та його роль у житті суспільства.
3. Екологічні проблеми та засоби їх вирішення.

Список літератури до теми 3:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. -К., 1996. – Р. 2, п. 2. -368с
2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
3. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 1996.
4. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн, 1998. – 896 с.
5. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
6. Петрушенко В.Л. Філософія. - Л.: «Новий світ – 2000», 2007. - 506 с.
7. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. - Р.3, гл.2. -672с.

4ка ипа4к\ъув33ув ц**Тема 4. Сфери життєдіяльності суспільства**

1. Економічне життя суспільства.
2. Соціальна структура суспільства. Етносоціальне буття народу.
3. Політичне життя суспільства. Проблеми розвитку демократії на сучасному етапі.
4. Духовне життя суспільства: його форми та специфіка.

Список літератури до теми 4:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996. -368с

2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
3. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн, 1998. – 896 с.
4. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
8. Петрушенко В. Л. Філософія. — Л.: «Новий світ – 2000», 2007. -506с. –Р.2,3,4. -506 с.
5. Философия: Уч. и отв. ред.: В. Д.Губин, Т. Ю. Сидорина. –М., 2000. –Ч.3-704с..
6. Философский энциклопедический словарь. - М., 1989. - 840 с.
7. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000.- Р.3, гл.2,3, Р.4,Гл.2. -672с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Філософія про людину та глобальні проблеми сучасності

Тема 5. Філософська антропологія

1. Проблема людини в філософії.
2. Антропосоціогенез. Єдність природного та соціального в людині.
3. Проблема смерті та безсмертя людини у філософському світогляді. Сенс життя людини.
4. Людина, індивід, індивідуальність та особистість.

Список літератури до теми 5:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. -К., 1996. – Р. 4, п. 3. -368с

2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
3. Бердяев Н. А. О назначении человека. - М., 1993.
4. Гегель Г. В. Философия права .Пер. с нем.: Ред.. Д. А. Керимов. М. 1990.
5. Гейзинга Й. Homo Ludens. - К.: Основы, 1994.
6. Гельвеций К. О человеке // Соч.: В 2-х т. - М., 1974. - Т.2.
7. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности: Пер. с англ. и франц. / Сост. Л. И. Василенко . – М., 1990.
8. Камю А. Бунтующий человек. - М., 1990.
9. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 1996.
10. Ламетри Ж. О. Сочинения / Общ. ред. В. М. Богуславского. – М., 1983.
11. Лейбниц Г. В. Монадология // Соч.: В 4-х т., 1983. - Т.1.
12. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч.. - М., 1991. –Ч.2.
13. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн., 1998. – 896 с.
14. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф. Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
15. Парсонс Г. Человек в современном мире. - М., 1985.
16. Петрушенко В. Л. Філософія. — Л.: «Новий світ – 2000», 2007-506 с.
17. Сковорода Г. С. Пізнай в собі людину / Пер. М. Кашуба. –Львів, 1995. – 528 с.

18. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. - М., 1992.
19. Спиноза Б. Этика // Избр. произв. в 2-х т. - М., 1984. - Т.2
20. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. - М., 1987.
21. Философия: Уч. Отв. ред.: В. Д. Губин, Т. Ю. Сидорина. - М., 2000. - Ч. 4. - 704с.
22. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. - Х., 2000. - Р.2., Гл.1; Р.3, Гл.4. - 672с.
23. Франк С. Л. Духовные основы общества. - М., 1992.
24. Шаповалов В. Ф. Основы философии. От классики до современности. - М., 1999. Ч.3, р.6.- 576с.
25. Юркевич П. 3 науки про людський дух // Вибране. - К., 1993.

Тема 6. Культура та суспільне життя як цивілізаційний процес

1. Поняття культури, її структура та функції.
2. Культура і цивілізація.
3. Традиції та новації в культурі

Список літератури до теми 6:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996. - Р.4, п.3. - 368с
2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. - К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. - 238 с.
3. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. - М., 1996.
4. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч.. - М., 1991. - Ч.2. 1. - 624с.

5. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
6. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн., 1998. – 896 с
7. Петрушенко В. Л. Філософія. - Л.: «Новий світ – 2000», 2007. - 506 с.
8. Философия: Уч. отв. ред.: В. Д. Губин, Т. Ю. Сидорина. – М., 2000. – Ч.4., гл. 2. -704с.
9. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. –Р.4., гл.6. -672с.

Тема 7 Аксиологія: цінність буття і стратегія майбутнього

1. Природа цінностей. Компоненти ціннісного вибору.
2. Типи ціннісних орієнтацій. Базові цінності людського буття.
3. Цінність і сучасність.

Список літератури до теми 7:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996. –Р.5. -368с
2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
3. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности: Пер. с англ. и франц. / Сост. Л. И. Василенко . – М., 1990.
4. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 1996.
5. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч.. - М., 1991. –Ч.2. 1. -624с.

6. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн., 1998. – 896 с.
7. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
8. Петрушенко В. Л. Філософія. - Л.: «Новий світ – 2000», 2007. - 506 с.
9. Філософія /ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. – Р. 4, гл. 4. -672с.

Тема 8. Філософія історії

1. Історія як предмет філософського розгляду. Єдність та розмаїття всесвітньої історії.
2. Основні напрями розвитку філософії історії: від класичної до некласичної парадигми.
3. Джерела, рушійні сили та суб`єкти суспільного розвитку. Спрямованість та сенс історичного процесу.

Список літератури до теми 8:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996. – Р.5. -368с
2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
3. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 1996.-344с.
4. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч.. - М., 1991. – Ч.2.- 624с.

5. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн., 1998. – 896 с.
6. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
7. Основи філософських знань. Підручник. / За ред. В. А. Буслинського. – Львів, 2004. – Т. 14.
8. Петрушенко В. Л. Філософія. - Л.: «Новий світ – 2000», 20071. - 506 с.
9. Філософія: Уч. Отв. ред.: В. Д. Губин, Т. Ю. Сидорина. – М., 2000. – Ч. 2, гл. 5. -704с.
10. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. -672с.
11. Хрестоматія по філософії // Ред. и сост. А. А. Радугин. – М., 1998.
12. Шаповалов В. Ф. Основи філософії. От классики до современности. - М., 1999. – Ч. 3., р. 5. -576с..

Тема 9. Філософія та глобальні проблеми сучасності

1. Сучасні тенденції світових процесів. Поява глобальних проблем .
2. Критерії глобальності та світові глобальні проблеми.
3. К глобальній свідомості та новій системі цінностей.

Список літератури до теми 9:

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. - К., 1996. – Р. 5. -368с
2. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.

3. Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности: Пер. с англ. и франц. / Сост. Л. И. Василенко . – М., 1990. – 495 с.
4. Канке В. А. Философия. Исторический и систематический курс. – М., 1996.-344с.
5. Мир философии. Книга для чтения. В 2-х ч.. - М., 1991. – Ч. 2.- 624с..
6. Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов. – Мн., 1998.
7. Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
8. Петрушенко В. Л. Філософія. - Л.: «Новий світ – 2000», 2007. 1. - 506 с.
9. Философия: Уч. Отв. ред.:В. Д. Губин, Т. Ю. Сидорина. –М., 2000. – Ч. 5, гл. 8. -704с.
- 10.Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. -672с.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Гуманістична спрямованість соціальної філософії. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Поняття «соціального» в сучасній філософії і теоретичній соціології.
2. Соціально-філософські погляди мислителів Стародавнього Сходу, Греції, Риму.
3. Теологічне обґрунтування космосу, людини і суспільства.
4. Соціально-філософські концепції епохи Відродження.
5. Державотворча спрямованість соціальної філософії Нового часу.
6. Проблема побудови універсальної моделі соціального: німецька класика.
7. Українсько-російська соціально-філософська традиція.
8. Позитивістська соціально-філософська проблематика (О. Конт, Г. Спенсер);
9. Соціальна філософія марксизма (К. Маркс, Ф. Енгельс);
10. Психологічний напрямок у соціальної філософії (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето);
11. Сучасна соціобіологія (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм, Г. Маркузе);
12. Неокантіанство та його особливості (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт);
13. Теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі);
14. Специфіка теорії соціальної дії (М. Вебер; Ф. Знанецький, Т. Парсонс);

15. Теоретична соціологія П. Сорокіна;
16. Емпірична соціологія та структурно-функціональний аналіз (Т. Парсонс, Р. Мертон);
17. Теорії соціального конфлікту (К. Маркс, Р. Дарендорф).
18. Технологічний детермінізм (Р. Арон, У. Ростоу, Д. Белл, О. Тоффлер, З. Бжежинський).
19. Функціонування суспільства як природно-історичний процес.
20. Географічне середовище і його роль в житті суспільства.
21. Екологічна проблема та засоби її розв'язання. Діяльність Римського клубу щодо шляхів подолання екологічної проблеми.
22. Соціальне буття людини як реальний життєвий процес. Предметність, діяльність і спілкування - форми існування соціуму. Співвідношення категорій «практика» і «суспільне виробництво».
23. Філософський аналіз економічного життя суспільства. Матеріальне виробництво і його особливості в інформаційному суспільстві.
24. Сутність, головні ознаки, напрями і соціальні наслідки НТР. Сучасний етап НТР: технологічна революція.
25. Філософський аналіз соціальної структури суспільства.
26. Філософський аналіз політичного життя суспільства. Права людини як філософська проблема.
27. Духовне життя суспільства та його філософський аналіз. Духовні потреби, духовна діяльність, духовні цінності, духовні відносини.

28. Свобода, вибір, відповідальність - сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людського ества в процесі становлення людської особистості. Сенс і зміст проблеми «втеча від свободи».
29. Тема життя і смерті у філософії. Кінечність індивідуального існування людини. Сенс життя людини і людства.
30. Філософія особистості. Суспільна позиція особи, її соціальна роль і взаємодія із соціальною нормою.
31. Особистість і механізми соціалізації. Ж. Піаже до проблеми інтериорізації.
32. Розуміння свідомості в соціальній філософії. Структура особистості по З. Фрейду.
33. Колективне безсвідоме. Архетип колективного безсвідомого.
34. Поняття культури в сучасній філософії і культурології.
35. Швейцер А. Про співвідношення філософії, культури і етики.
36. Проблема «культурного відставання» і її сучасні інтерпретації.
37. Філософські передумови формування аксіології. Основне філософське питання аксіології.
38. Проблема цінностей в сучасній теоретичній соціології і етиці.
39. Філософія історії. Поліваріантність історичного розвитку. Проблема сенсу історії.
40. Ідея кінця історії (Ф. Фукуяма). Постісторичний стан суспільства. Нові типи раціональності: взаємовідношення науки - філософії - релігії.
41. Етика науки. Наука як влада і наука як комунікація.
42. Коеволюційні процеси розвитку людства. Людина як чинник розвитку біосфери. Ідеї В. Вернадського про ноосферу.

43. Глобальні проблеми людства. Імперативи виживання людства: екологічний і моральний імперативи.
44. Стратегія людства в планетарному масштабі. Завдання переходу від техногенної до антропогенної цивілізації. Постісторичне буття людства. Глобальне моделювання майбутнього.
45. Плюралізм цінностей: проблема культурного порозуміння. Колізії людського самовизначення. Провідні ціннісні орієнтації людства на межі тисячоліть.

6. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ТЕМАТИКА ЕСЕЇВ

*Есе (франц. *essai*, букв.- спроба) – це короткий, науковий, критичний та інші нариси, які відзначаються вишуканістю форми. Есе як жанр започаткував французький мислитель епохи Відродження М. Монтень. У цьому жанрі також писали Б. Паскаль, Д. Дідро, Вольтер, Ф. Бекон, А. Камю та інші. В українській літературі можна назвати таких есеїстів, як Ю. Шевельов, О. Забужко. Есе не структурують, тобто, не вказують (не виділяють) розділи: «вступ», «основна частина», «висновок», «список літератури». Але за змістом текст складається зі вступу, основної частини та висновків.*

Етапи роботи над есе:

1. Вступ. На початку твору з'ясуйте актуальність вибраної теми (афоризму, цитати). Передайте міркування своїми словами. При необхідності охарактеризуйте історичний період або факти із життя автора, якщо це має значення для аналізу проблеми.

2. Основна частина. Відшукайте аргументи «за» або «проти» даного висловлювання (афоризму, цитати). Можна одночасно аналізувати висловлювання з позиції «за» і «проти». При захисті аргументів «за» або «проти» звертайтеся до фактів, власного досвіду, ситуацій із життя. При обґрунтуванні власної позиції оперуйте філософськими поняттями, категоріями, концепціями, ідеями.

3. Висновок. Виділяємо основне, узагальнюємо міркування. Висновки повинні впливати із попередніх міркувань.

ТЕМАТИКА ЕСЕЇВ

1. Суспільство: це сукупність людей чи система зв'язків між ними?
2. Як ви розумієте місце соціальної філософії в системі суспільних наук?
3. Обґрунтуйте, в чому специфіка соціального пізнання?
4. Визначте предмет та функції соціальної філософії.
5. Поясніть поняття «природа», «географічне середовище», «навколишнє середовище».
6. Охарактеризуйте сутність екологічної проблематики.
7. Дайте поняття «суспільства» та «суспільного виробництва».
8. Сутність економічного життя суспільства
9. Особливості суспільного буття суспільства
10. Назвіть специфічні риси роду, племені, народності, нації.
11. Національний характер, психологія, самосвідомість... Як ви їх розумієте?
12. Визначить особливості формування українського менталітету
13. Згадайте основні складові духовного життя суспільства.
14. Назвіть форми суспільної свідомості і дайте їх коротку характеристику.
15. Обґрунтуйте природність чи штучність походження людини. Яке з них ви вважаєте більш дійсним?
16. Ваше розуміння природного та соціального середовища та їх ролі у формуванні людини.
17. Порівняйте за змістом поняття «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість».

18. Поясніть, що таке соціалізація особистості і які її засоби?
19. Як ви розумієте ідеї комунізму на землі? Який принцип єдності людства ви могли б запропонувати?
20. Чи вважаєте ви, що соціальна однорідність суспільства виступає рішучим фактором людської справедливості?
21. Чи є зв'язок між економікою та ідеологією? Проілюструйте це на прикладах.
22. Які філософські започаткування економічних проблем людства? Назвіть ці проблеми.
23. Назвіть характерні риси інформаційного суспільства.
24. В чому сенс і призначення історії? Чи дійсно історія має призначення?
25. Чи здатна людина керувати соціальними процесами історичного масштабу?
26. Чи повторюється історія і чи можливе передбачення майбутнього?
27. Які проблеми сучасності ви вважаєте найбільш актуальними? Обґрунтуйте свою відповідь.
28. Які, в вашому розумінні, ідеали майбутнього?
29. Який філософський напрям найбільш вам імпонує? Обґрунтуйте свою відповідь.
30. Чи врятує філософія світ?

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Августин. О Граде Божьем. - В. кн.: Философия истории: Антология. - М.: Аспект Пресс, 1995, с. 20-24.
2. Адорно Т. В. Негативная диалектика. – М.: Научный мир, 2003. - 374 с. (с. 13-14 – О невозможности философии; с. 17-19 – Интересы философии; с. 54-56- Экзистенциализм; Часть первая: Отношение к онтологии: Онтологическая потребность; Бытие и существование (с. 61-122); Часть третья: Свобода (с. 191-270); Мировой дух и естественная история (с. 270-321).
3. Анкерсмит Ф. Р. История и тропология: взлёт и падение метафоры. – М.: 2003.- 496 с.
4. Аристотель Соч. в. 4-х томах. Под. Ред. В. Ф Асмуса и др. - М.: Мысль, 1975-1984.
5. Баумейстер А. Буття і Благо: монографія. Серія: Наукові дослідження Інституту Св. Томи в Києві.-Вінниця: Т.П. Барановська, 2014 – 418 с.
6. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество – М.: Academia, 1999.
7. Белл Д. Социальные границы информационного общества.- В кн.: Новая технократическая волна на Западе. - М., 1986.
8. Беньямин В. Озарения. Пер. с нем. – М.: Мартис, 2000.- 376с.
9. Беньямин В. Производство искусства в век его технической воспроизводимости. - М., 1996.
10. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. – М.: «Медиум», 1995.

11. Бергсон А. Два источника морали и религии. - М., 1991.
12. Бергсон А. Творческая эволюция. – М.: КАНОН-ПРЕСС, 1998.
13. Бердяев Н. А. Философия свободного духа. – М., 1994. -480 с.
14. Бердяев Н. А. Истоки и смысл русского коммунизма. - М.: Азбука, 2016. -224с.
15. Бердяев Н. А. Царство Духа и Царство Кесаря. – М., 2008. -132с.
16. Бердяев Н. А. О человеке, его свободе и духовности: Избранные труды. – М.: Флинта, 1999.- 312 с.
17. Бердяев Н. А. Русская идея. – Харьков: Фолио, - М.: АСТ, 2002. - 732 с.
18. Бердяев Н. А. Самопознание (Опыт философской автобиографии). - М., 1990.
19. Бердяев Н. А. Смысл истории. – М.: Мысль, 1990. – 175 с.
20. Бердяев Н. А. Смысл творчества. – В кн.: Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества. – М.: Правда, 1989, с. 254-600.
21. Бердяев Н. А. Философия свободного духа. – М., 1994.
22. Бердяев Н. А. Философия свободы. Смысл творчества. - Харьков: Фолио, - М.: АСТ, 2004. - 732 с.
23. Браун Джеймс. Психология Фрейда и постфрейдисты. Пер. с англ. – М.: «Ваклер», 1997. – 304 с.
24. Brentano Ф. Избранные работы. - М., 1996.
25. Brentano Ф. О внутреннем сознании. - В кн.: Новые идеи в философии. Сб. 15. – С.-Пб., 1914.
26. Бубер М. Философия человека. - М., 1992.
27. Булгаков С. Н. Христианская социология. // Социологические исследования, 1993, №10.

28. Вебер М. Основные социологические понятия. - В кн.: Вебер М. Избранные произведения. - М., 1990, С. 602-639.
29. Виндельбанд В. Избранное. - М., 1995.
30. Волошинов В. Н. Фрейдизм. Критический очерк. - М. - Л., 1927. (В. Н. Волошинов - псевдоним М. М. Бахтина).
31. Гадамер Ханс-Георг. Герменевтика як філософія практики; Передмова до другого німецького видання "Істини і методу". - В сб.: Після філософії: кінець чи трансформація. Пер. з англ. - К: Четверта хвиля, 2000, С. 284-296; 297-308.
32. Гадамер Х.-Г. Истина и метод. - М., 1988.
33. Гартман Э. фон. К понятию бессознательного. - В сб.: Новые идеи в философии. Сб.13. - СПб., 1914.
34. Гартман Э. фон. Сущность мирового процесса, или Философия бессознательного. Вып. 1-2. - М., 1873-1875.
35. Гегель Г. В. Ф. Философия истории. В кн.: Гегель Г. В. Ф. Сочинения. Пер с нем. - М.-Л., 1935, Т.8, с. 3-12;51-75; См. там же: Гегель Г. В. Ф. Философия истории. - В кн.: Философия истории: Антология. -М.: Аспект Пресс,1995, с.70-99.
36. Гидденс Э. Последствия модернити. - В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. - М.: Academia, 1999, с. 101-122.
37. Гидденс Э. Устройство общества: Очерки теории структуриации. - М.: Академический Проект, 2003.- 528 с.
38. Гуссерль Э. Картезианские медитации. - М., 1997.
39. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия. // «Вопросы философии», 1986, № 3.

40. Дарендорф Р. Современный социальный конфликт. Очерки политики свободы. Пер. с нем. - М.: РОССП ЭН, 2002.
41. Дарендорф Р. Тропы из утопии. Работы по теории и истории социологии. Пер. с нем.- М.: Практикс, 2002.
42. Деррида Ж. Насилие и метафизика.- В кн.: Левинас Э. Избранное: Трудная свобода. Пер. с фр. – М.: РОССПЭН, 2004, с. 663-732.
43. Деррида Жак. Цілі людини. – Сб.: Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. – К.: Четверта хвиля, 2000, С. 114-144.
44. Джеймс В. К. Прагматизм. – К., 1995
45. Дракер П. Посткапиталистическое общество.- В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. - М.: Academia, 1999, с. 67-100.
46. Дьюи Д. Реконструкция в философии. Проблема человека. Пер. с англ. – М.: Республика, 2003. - 494 с.
47. Дьюї Дж. Свобода і культура.- Всб.: Читанка з історії філософії: У 6 кн.: Фірма «Довіра», 1993.- Кн. 6, с. 38-45.
48. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии. - М.,1991.
49. Зиммель Г. Философия культуры. Т. 12. - М., 1996.
50. Ильин В. Н. Религия революции и гибель культуры. Paris: YMCA-PRESS, 1987. - 139 с.
51. Ильин И. А. Путь к очевидности. - М., 1993.
52. Инглеарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе. - В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. - М.: Academia, 1999, с. 245-260.

53. Камю А. Бунтующий человек. - М., 1990.
54. Камю А. Миф о сизифе. Эссе об абсурде. - В кн.: Сумерки богов. - М.: Политиздат, 1989, с. 222-318.
55. Канетти Элиас. Масса и власть. Пер. с нем. - М.: Ad Marginem, 1997. - 527.
56. Кант И. Идея всеобщей истории во всемирно-гражданском плане. - Кант И. Соч. в 6-ти томах. - М., 1996, Т.6, с. 5-23.
57. Кант И. Основоположение к метафизике нравов. - В кн.: Кант И. Соч. на немецком и русском языке. - М., 1997. Т. 3 (Перевод А. К. Судакова).
58. Кассирер Э. Философия символических форм. - В кн.: Культурология XX века. Антология. - М., 1995, с. 205-206.
59. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. Пер. с англ. - М.: ГУ ВШЭ, 2000.- 608с.
60. Кастельс М. Могущество самобытности. Социальные преобразования в обществе сетевых структур. - В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. - М.: Academia, 1999, с. 296-308.
61. Кастельс М. Становление общества сетевых структур. - В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. - М.: Academia, 1999, с.494-505.
62. Карсавин Л. О личности (два фрагмента). - «Вильнюс», 1996, № 10, с. 170-174.
63. Конт О. Дух позитивной философии. - СПб., 1910.
64. Коукер К. Сумерки Запада. - М.: МШПИ, 2000.

65. Левинас Э. Философское определение идеи культуры. – В кн.: Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. Пер. с англ. и франц. – М.: Прогресс, 1990, с. 86-97.
66. Левинас Э. Избранное: Трудная свобода (Теория и интуиция в феноменологии Гуссерля. Открывая существование с Гуссерлем и Хайдеггером. Трудная свобода. Гуманизм другого человека) Пер. с фр.- М.: РОССПЭН, 2004.
67. Лейбниц Г.В. Новые опыты о человеческом разуме. – М.-Л., 1936.
68. Лосский Н. О. Ценность и бытие. - В кн.: Лосский Н. О. Избранное. - М., 1991.
69. Макінтайр А. Релятивізм, влада і філософія; Відношення філософії до історії. - Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. – К.: Четверта хвиля, 2000, с. 336-359; 360-369.
70. Макиавелли Н. Государь. - М., 1990.
71. Мангейм К. Диагноз нашего времени. - М., 1994.
72. Маритен Ж. Избранное: Величие и нищета метафизики. Пер с фр. – М.: РОССПЭН, 2004. – 608 с. (с. 7-106 - Краткий трактат о существовании и существующем. Различные «Экзистенциализмы»; Бытие; Действие; Существующее; Свободное существо и свободные вечные предназначения).
73. Маритен Ж. Человек и государство. Пер с англ. – М.: Идея – Пресс, 2000. – 196 с.
74. Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии Развитого Индустриального Общества. Пер. с англ. – М.: «REFL-book»; 1994. - 368 с.

- 75.Маркузе Г. Эрос и цивилизация. Философское исследование учения Фрейда – К.: «ИСА», 1995.- 352 с.
- 76.Марсель Г. Быть и иметь. - Новочеркасск, 1994.
- 77.Марсель Г. Трагическая мудрость философии. Избранное. - М., 1995.
- 78.Мейнеке Ф. Возникновение историзма.- М.: РОССПЭН, 2004. – 480 с.
- 79.Мизес Людвиг фон. Бюрократия. Запланированный хаос. Антикапиталистическая ментальность. Пер. с англ. - М.: «Дело», 1993. - 240 с.
- 80.Мизес Людвиг фон. Либерализм в классической традиции. Пер. с англ. - М.: Социум, 2001. - 239 с.
- 81.Мизес Людвиг фон. Теория и история: Интерпретация социально-экономической эволюции. Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.- 295 с.
- 82.О дивный новый мир: Английская антиутопия. Сборник. Пер. с англ.- М.: Прогресс, 1990.
- 83.Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс. Человек и люди. – В кн.: Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства. – М.: Искусство, 1991.
- 84.Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства и другие работы. - М., 1991.
- 85.Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия. - М., 1991.
- 86.Парсонс Т. Система современных обществ. - М., 1997.

- 87.Пінкерс Серве Теодор. Джерела християнської моралі: її метод, зміст та історія. Переклад з фр. Олег Хома. -К.: Дух і Літера, Інститут релігійних наук св. Томи Аквінського, 2013. – 606 с.
- 88.Платон. Государство.- В кн.: Платон. Соч. в 3-х томах, Т. 3. - М., 1971
- 89.Поппер К. Нищета историцизма //Вопросы философии, 1992, № 8, 9, 10.
- 90.Поппер К. Открытое общество и его враги. ТТ. I –II. - М.: Феникс, 1992.
- 91.Райх В. Труд наций. Готовясь к капитализму XXI века (Почему богатые становятся всё богаче, а бедные - всё беднее). - В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. - М.: Academia, 1999, С. 509-527.
- 92.Райх В. Психология масс и фашизм. Пер. с англ.- СПб.: Университетская книга, 1997.
- 93.Рікер П. Гуссерль Е.: Аналіз його феноменології. Екзистенціальна феноменологія. – В сб.: Читанка з історії філософії. У 6 кн. – К.: Фірма «Довіра», 1993. – Кн. 6, С. 291-213.
- 94.Рикёр Поль. История и истина. – С.-Пб.: Алатейя, 2002. - 400 с.
- 95.Рикёр Поль. Конфликт интерпретаций. Очерки по герменевтике. - М., 1995.
- 96.Рікер Поль. Про інтерпретацію. – В сб.: Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. - К.: Четверта хвиля, 2000, С. 312-333.
- 97.Рікер Поль. Сам як інший. Пер. з франц. - К., 2000, 458 с.
- 98.Райх В. Психология масс и фашизм. Пер. с англ. – С.-Пб.: Универ.книга, 997.

99. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или история будущего (Индустриальное общество: признаки отмирания). – В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999, с. 340-371.
100. Сартр Ж.-П. Очерк теории эмоций. – В. кн.: Психология эмоций. Тексты. Под ред. В. К. Вилюнаса, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М., 1984.
101. Сартр Ж.-П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. Пер. с фр. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб; Республика, 2002.
102. Сартр Ж.-П. Дороги свободы. Тт. I-III. – Харьков: Фолио, 1997.
103. Сартр Ж.-П. Первичное отношение к другому: любовь, язык, мазохизм. – В.кн.: Проблема человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988.
104. Сартр Ж.-П. Портрет антисемита. – СПб.: Европейский дом, 2000.
105. Сартр Ж.-П. Существование Другого. – Минск, 1997.
106. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм. – В кн.: Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1989, с. 319-344.
107. Сен-Симон А.де. Взгляд на собственность и законодательство. – В кн.: Сен-Симон А. Избранные сочинения, т. 2. – М.-Л., 1949.
108. Соловьев В. Исторические дела философии. Лекция 20. XI. 1880. – С.-Петербург // Вопр. философии, 1988, № 8.
109. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. – М., 1992.
110. Сорос Дж. Открытое общество. Реформируя глобальный капитализм. Пер. с англ. – М.: Некоммерческий фонд «Поддержки

культуры, образования и новых информационных технологий», 2001. - 458 с.

111. Сорос Д. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности. – М.: Дом ИНФРА-М, 1999. – XXVI, 262 с.

112. Социология Конта в изложении Ригولاжа. - СП.-б., 1898.

113. Тейяр де Шарден. Феномен человека. - М., 1987.

114. Тойнби А. Постижение истории.- М.: Прогресс, 1987.

115. Тоффлер О. Адаптивная корпорация (Модель супериндустриализма). – В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. М.: Academia, 1999, с. 451-462.

116. Тоффлер О. Метаморфозы власти. Знание, богатство и сила на пороге XXI века. – М.: АСТ, 2003.

117. Трельч Э. Историзм и его проблемы. Логическая проблема философии истории. – М.: Юрист, 1994.

118. Туган-Барановский М. И. Социализм как положительное учение. Изд. 2-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 136 с.

119. Турен А. Способны ли мы жить вместе? Равные и различные. [Субъект в индустриальном обществе]. – В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999, С. 468-490.

120. Турен А. Возвращение человека действующего. Очерк социологии. – М.: Научный мир, 1998. – 204 с.

121. Туроу Л. Будущее капитализма. Как экономика, сегодняшнего дня формирует мир завтрашний. – В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999, С. 185-222.

122. Уэбстер Френк. Теории информационного общества. Пер. с англ. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 400 с.

123. Франк С.Л. Духовные основы общества. – М., 1992.
124. Франко І.Я. Мислі про еволюцію в історії людськості. – В кн.: Франко І. Твори. – М., 1986. т. 19.
125. Фрейд З. Будущее одной иллюзии. – В кн.: Сумерки богов. – М.: Политиздат, 1989, С. 94-142.
126. Фрейд З. Очерки истории психоанализа// Фрейд.З Я и Ого. Труды разных лет. –Тбилиси: Мерани, 1991. –Кн.1. – С.15-70.
127. Фрейд, Зигмунд. Психоаналитические этюды / сост. Д. И. Донской, В. Ф. Круглянский. — Минск: Попурри, 2010. — 608 с.
128. Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1990.
129. Фрейд, Зигмунд. Толкование сновидений / под общ. ред. Е. С. Калмыковой, М. Б. Аграчевой, А. М. Боковикова. — М.: Фирма СТД, 2005. — 680 с.
130. Фрейд З. Я и Оно. – В кн.: Фрейд З. Психология бессознательного. Сб. произведений. – М.: Просвещение, 1989, С. 425-432.
131. Фридман и Хайек о свободе. Пер. с англ. Под ред. А.Бабича. – Лондон: SATO INSTITUTE, 1985.
132. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. Перевод. - М.: Республика, 1994. – 447 с.
133. Фромм Э. Бегство от свободы. Пер. с англ. – М.: МНПП «ЭСИ», 1993. – 272 с.
134. Фромм Э. Душа человека. (Душа человека. Её способность к добру и злу; Искусство любить; Забытый язык. Введение в науку понимания снов, сказов и мифов; Из плена иллюзий. Как я

столкнулся с Марксом и Фрейдом; Концепция человека у К. Маркса). – М.: Республика, 1992. – 430 с.

135. Фромм Э. Иметь или быть? Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1986.

136. Фромм Э. Искусство любви. – М.: Московский клуб, 1992. – 62 с.

137. Фромм Э. Кризис психоанализа. Дзэн-буддизм и психоанализ. Пер. с англ. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 304 с.

138. Фромм Э. Миссия Зигмунда Фрейда. Анализ его личности и влияния. Пер. с англ. – М.: «Весь Мир», 1996. – 44 с.

139. Фромм Э. Психоанализ и этика (Человек для самого себя. Догма о Христе. Революция надежды. Кто есть человек). – М.: Республика, 1993. – 415 с.

140. Фромм Э., Хирау Р. Предисловие к антологии «Природа человека». – В кн.: Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. Пер. с англ. и франц. – М.: Прогресс, 1990, С. 146-168.

141. Фуко М. Проблемы методу: інтерв'ю з Мішелем Фуко. [Відгуки істориків на працю М. Фуко «Дисципліна і покарання»]. – Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. – К.: Четверта хвиля, 2000, С. 94-109.

142. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – М., 1976.

143. Фурье Ш. Пути будущего. Таблица хода социального движения. В кн.: Фурье Ш. Избранные сочинения, т. 1. – М., 1951.

144. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Пер. с нем. – М.: «Весь Мир», 2003. – 416 с.

145. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности. – В сб.: О человеческом в человеке. – М., 1991, с. 195-206.
146. Хабермас Ю.-Габермас Ю. Філософія як берегиня та інтерпретатор. – В зб.: Після філософії: кінець чи трансформація? Пер. з англ. – К.: Четверта хвиля, 2000, с. 260-278.
147. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1991.
148. Хайдеггер М. Основные Понятия метафизики. // Вопросы философии, 1989, №9.
149. Мартин Хайдеггер/ Карл Ясперс. Переписка 1920-1963. – М.: Ad Marginem, 2001. – 415 с.
150. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге. Пер. с нем. Под ред. А. Л. Доброхотова. – М., 1991. – 192 с.
151. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – Полис, 1994, №1.
152. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций и преобразование мирового порядка. – В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999, с. 528-556.
153. Хёйзинга Й. Homo Ludens. – М., 1990.
154. Хиггинс Р. Седьмой враг. Человеческий фактор в глобальном кризис. (Главы из книги). – В кн.: Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. Пер. с англ. и франц. – М.: Прогресс, 1990, с. 26-45.
155. Холличер В. Человек и агрессия. – М., 1975.
156. Швейцер А. Культура и этика. Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1973.
157. Шелер М. Положение человека в Космосе. – В кн.: Проблемы человека в западной философии. – М.: Прогресс, 1988, с. 31-33; 77-95.

158. Шерток Л. Непознанное в психике человека. – М., 1982.
159. Шефтсбери Э. Э. Моралисты. – В кн.: Шефтсбери Э.Э. Эстетические опыты. – М., 1975.
160. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993, т. I.
161. Шпет Г. Философские этюды. – М., 1994.
162. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия. – М.: Экономика, 1995.
163. Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. – М.: РОССПЭН, 2004.
164. Шюц А. Феноменология и социальные науки. – В кн.: Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. – М.: РОССПЭН, 2004, С. 180-202.
165. Шюц А. Проблемы природы социальной реальности. – В кн.: Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. – М.: РОССПЭН, 2004, С. 401-530.
166. Этциони А. Новое золотое правило. Сообщество и нравственность в демократическом обществе. – В кн.: Новая постиндустриальная волна на Западе. – М.: Academia, 1999, С. 312-334.
167. Юм Д. Трактат о человеческой природе. – В кн.: Юм Д. Сочинения, т. 1. – М., 1965.
168. Юнг К. Архетип и символ. – М., 1991.
169. Юнг К. Бог и бессознательное. – М., 1998.
170. Юнг К. Приближаясь к бессознательному. – В кн.: Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности. Пер. с англ. и франц. – М.: Прогресс, 1990, с. 351-136.
171. Юнг К. Человек и его символы. – М., 1997.

172. Юркевич П. 3 науки про людський дух. – В кн.: Юркевич П. Вибране. – К., 1993.

173. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

174. Ясперс К. Истоки истории и ее цель. – В кн.: Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М.: Политиздат, 1991, С. 28-50; 240-248.

Додаткова

1. Аверинцев С. С. Ясперс. Стаття. – В кн.: Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, т. V, С. 514-517.

2. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. ТТ. 1-2.- К.: Генеза, 1993. -368 с.

3. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії. – К., 2000.

4. Апресян Р. Г. Любовь. Стаття. – В кн.: Новая философская энциклопедия в 4-х т. – М.: Мысль, 2001, т. II, С. 464-466.

5. Балакина И.Ф. Индивид и личность в обществе отчуждения. – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 231-247.

6. Бандуровский К. В. Личность. Стаття. – В кн.: Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, т. II, С. 400-401.

7. Барулин В. С. Социальная философия. Учебник. С. 1-2. – М., 1993. – 240 с.

8. Батищев Г. С. Деятельная сущность человека как философский принцип. – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 73-144.

9. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни філософії. – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2017. – 238 с.
10. Бессознательное: природа, функции, методы исследования. Т. 1., Развитие идеи. Под ред. А. С. Прангишвили, А. Е. Шерозия, Ф. Б. Бассина. – Тбилиси, 1978.
11. Бибахин В. В. Язык. Статья. – Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2003, С. 505-507.
12. Бимель В. Самоинтерпретация Мартина Хайдеггера. – М., 1998.
13. Буртин Ю. Ахиллесова пята исторической теории Маркса. – «Октябрь», 1989, № 11, 12.
14. Быховский Б. Метапсихология Фрейда. – Минск, 1926.
15. Велихов Е. П., Зинченко В. П., Лекторский В. А. Сознание: опыт междисциплинарного подхода. // Вопросы философии, 1988, № 11.
16. Всемирная энциклопедия: Философия XX века. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2002.
17. Всемирная энциклопедия: Философия. т. II. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2002.
18. Габитова Р. М. Индивид и личность в философии Карла Яспера. – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 331-345.
19. Гайденок П. П. Индивидуум. Статья. – Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, т. II, С. 104-107.
20. Гиренок Ф. И. Ускользящее бытие. – М., 1994.
21. Горський В. С. Історія української філософії. Навч. посібник, -Київ, "Наукова думка" 2001, - 375 с.

22. Гуревич А. Л. Категории средневековой культуры. – М.: Искусство, 1984.
23. Гурина М. Философия. Учебное пособие. Пер. с фр. – М.: Республика, 1988.
24. Давыдов Ю. Н. Вебер и проблема интерпретации рациональности. // Вопросы социологии. Вып. 6. – 1996.
25. Древнеиндийская философия (начальный период). – М., 1972.
26. Дробницкий О. Г. Природа и границы общественного бытия человека. (Естественное и социальное; целесообразная деятельность человека). – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 189-230.
27. Ивин А. А. Социальная философия. – М.: Гардарики, 2003. – 334 с.
28. Индивидуальность. Статья. - Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, с. 102-103.
29. Иноземцев В. Л. Две концепции исторического развития: марксизм и постиндустриализм. – «Философские исследования», 1997, №3.
30. Иноземцев В. Л. Теория постиндустриального общества как методологическая парадигма российского обществоведения. // Вопросы философии, 1997, №10.
31. Карпушин В. А. Философская антропология Габриэля Марселя. – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 315-330.
32. Кемеров В. Е. Бытие. Статья. – В кн.: Социальная философия. Словарь. – М.: Академический Проект, 2003, С. 36-38.

33. Кемеров В. Е. Введение в социальную философию. – М.: Аспект Пресс, 1996.
34. Кемеров В. Е. Метафизика социальная. Статья. – В кн.: Социальная философия. Словарь. – М.: Академический Проект, 2003, С. 229-230.
35. Кемеров В. Е. Онтология социальная. Статья. – В кн.: Социальная философия. Словарь. – М.: Академический Проект, 2003, С. 291-292.
36. Кемеров В. Е. Процессы социальные. Статья. – В кн.: Социальная философия. Словарь. – М.: Академический Проект, 2003, С. 340-341.
37. Керимов Т. Х. Феноменологическая социология. Статья. – В кн.: Социальная философия. Словарь. – М.: Академический Проект, 2003, С. 491-493.
38. Киссель М. А. Дороги свободы Ж.-П. Сартра. // Вопросы философии, 1994, № 11.
39. Костюк В. Н. Язык. Статья. - Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, т. IV, С. 507-508.
40. Краткая философская энциклопедия. – М., 1992.
41. Кузьмина Т. А. Человеческое бытие и личность у Фрейда и Сартра. – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 269-314.
42. Лейбин В. М. Психоанализ и философия неопрейдизма. – М., 1977.
43. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1975.

44. Лобковиц Н. Что такое «личность»? // Вопросы философии, 1998, №2.
45. Маркович М. Маркс об отчуждении. // Вопросы философии, 1989, №9, С. 36-51.
46. Мир философии. Кн. в 2-х частях. – М., 1991.
47. Михайлов И. А. Ранний Хайдеггер. – М., 1999.
48. Можеева А. К. Категории развития взглядов К.Маркса на субъект исторического процесса. – В кн.: Проблема человека в соврем. философии. – М.: Наука, 1969, С. 145-188.
49. Момджян К. Х. Введение в социальную философию. – М.: «Университет», 1997. – 448 с.
50. Момджян К. Х. Социальная философия. Статья. - Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, т. III, С. 609-611.
51. Мосс М. Об одной категории человеческого духа: понятие личности, понятие «Я». – В кн.: Мосс М. Общества. Обмен. Личность. – М., 1996.
52. Мотрошилова Н. В. Идеи I Эдмунда Гуссерля как введение в феноменологию. – М.: «Феноменология-Герменевтика», 2003. – 720 с.
53. Мысливченко А. Г. О внутренней свободе человека. – В кн.: Проблема человека в современной философии. – М.: Наука, 1969, С. 248-268.
54. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.

- 55.Новосёлов М. М. Индивидуация. Статья. - Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2001, т. II, С. 103-104.
- 56.Основи практичної філософії. Підручник для студентів вищих навчальних закладів/ наук.ред проф..Лой А.М. –К., 2016. –400 с.
- 57.Петрушенко В. Л. Філософія. — Л.: «Новий світ – 2000», 2007. - 506 с.
- 58.Пивоваров Д. В. Реальность Статья. – В кн.: Социальная философия: Словарь. – М.: Академический Проект, 2003, С. 364-368.
- 59.Радугин А. А. Философия. – М., 1998. – 270 с.
- 60.Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. – М., 1957.
- 61.Руткевич А. М. От Фрейда к Хайдеггеру. Критический очерк экзистенциального психоанализа. – М., 1985.
- 62.Саймон А. Г. Смитбург Д. Т., Томпсон В. А. Менеджмент в организациях. – М., 1995.
- 63.Сафрански Рюдигер. Хайдеггер: германский мастер и его время. – М.: Мол.гвардия, 2002. – 614 с.
- 64.Смирнова Н. М. От социальной метафизики и феноменологии «естественной установки». – М., 1997.
- 65.Твардовский К. Ф. Brentano и история философии. – В кн.: Логико-философские и психологические исследования. – М., 1997.
- 66.Туровский М. Логические и историческое. Статья. – В кн.: Философская энциклопедия в 5-ти томах.- М.: Сов. энциклопедия, 1964, т. 3, С. 242-246.
- 67.Философия: уч. и отв. ред.: В. Д. Губин, Т. Ю. Сидорина. – М.,2000. –Ч.5. -704с.

68. Філософія. Курс лекцій. Навч. посібник (І. В. Бичко, В. Г. Табачковський та ін.). – К., 2001. –Т.14, 16.
69. Філософія / ред. Горлач М. І., Кремень В. Г., Рибалко В. К. – Х., 2000. -672с.
70. Хрестоматія по філософії. Под ред. и сост. А. А. Радугина. – М., 1998. – 432 с.
71. Хрестоматія по філософії. Сост. Алексеев П. В., Панин А. В. – М., 1997. –576 с.
72. ХРОНІКА 2000. Україна: філософський спадок століть / Автор проекту – Анатолій Толстоухов, за ред. Кравчука Л., гол. ред. Буряк Ю. -К., 2000. Т.1. - 804с., Т.2. - 8100с.
73. Человек и его бытие как проблема современной философии. – М., 1978.
74. Черепанова С. О. Філософія родознавства: Навч. посіб./ Передмова проф. В. Г. Скотного. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2008. – 460 с.
75. Читанка з історії філософії: У 6 т. - Кн. 6. - К. 1993.

Довідкова література

1. Грицанов А. Всемирная энциклопедия: Философия XX век / Главн. нуч. ред. и сост. А. Грицанов. – Мн.: Аст, Харвест, Современный литератор, 2002. – 976 с.
2. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; Пер. з англ. В. Шовкун; Наук. ред. пер. О. Шевченко . – К.: Основи, 2003.
3. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; Пер. з англ. В. Шовкун; Наук. ред. пер. О. Шевченко . – К.: Основи, 2003
4. Европейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1. Научные руководители проекта: Барбара Кассен и Константин Сигов. К.: Дух і літера, 2009. – 576 с. – Язык укр. <http://ru.duh-i-litera.com/evropejskij-slovnuk-filosofij-leksykon-neperekladnostej-t-1/>
5. Европейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1. Научные руководители проекта: Барбара Кассен и Константин Сигов. К.: Дух і літера, 2009. – 576 с. – Язык укр. <http://ru.duh-i-litera.com/evropejskij-slovnuk-filosofij-leksykon-neperekladnostej-t-1/>
6. Европейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 2. Пер. с фр. – К.: Дух і літера, 2011. – 488 с. Язык укр. <http://ru.duh-i-litera.com/evropejskij-slovnuk-filosofij-2/>
7. Европейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 2. Пер. с фр. – К.: Дух і літера, 2011. – 488 с. Язык укр. <http://ru.duh-i-litera.com/evropejskij-slovnuk-filosofij-2/>
8. Новая философская энциклопедия в 4-х томах. – М.: Мысль, 2000-2001.

9. Новая философская энциклопедия: в 4-х т. / Ин-т философии РАН; Научно – ред. совет: предс. В.С. Степин, заместители предс. А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. – М.: Мысль, 2001.
10. Новейший философский словарь. / Главн. нуч. ред. и сост. А. Грицанов. Изд. 2-е. – Минск: Книжный Дом, 2001. – 1280 с.
11. Современный философский словарь. 2-е изд. – М.: ПАНПРИНТ, 1998. – 1064 с.
12. София-Логос. Словарь. Аверинцев Сергей. К.: Дух і літера, 2005. – 902 с. Язык рус. <http://ru.duh-i-litera.com/sofyua-lohos-slovar/>
13. София-Логос. Словарь. Аверинцев Сергей. К.: Дух і літера, 2005. – 902 с. Язык рус. <http://ru.duh-i-litera.com/sofyua-lohos-slovar/>
14. Социальная философия: Словарь. – М.: Академический Проект, 2003.
15. Философская энциклопедия, тт. 1-5. – М.: Совр. энциклопедия, 1960-1970.
16. Философский словарь. Под ред. И. Т. Фролова. 7-е изд. – М.: Республика, 2001. – 719 с.
17. Філософія: ідеї, ідеології, персоналії: Ілюстрований енциклопедичний довідник / Укл. Ю. В. Омельченко. – К.: Ракша М. О., 2009. – 296 с.
18. Філософська думка в Україні: Біобібліографічний словник / Авт. кол.: В. С. Горський, М. Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. – К.: Пульсари, 2002. – 224 с.
19. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
20. Хрестоматия по философии. Сост. Алексеев П. В., Панин А. В. – М., 1997.

8. ЕЛЕКТРОННІ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://lib.onu.edu.ua/> Бібліотека ОНУ ім. І. І. Мечникова
2. <http://www.onu.edu.ua/ru/index.html> Сайт ОНУ імені І. І. Мечникова
3. <http://www.ognb.odessa.ua/> Бібліотека ім. М. Горького
4. <http://www.nbuu.gov.ua/> Бібліотека ім. В. Вернадського
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> Бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка
6. <http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії ім. Г. Сковороди
7. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/> Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
8. <http://www.gilan.uar.net/nasu/hiuass.html> Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського
9. <http://www.philosof.onu.edu.ua/> Сайт Філософського факультета ОНУ імені І. І. Мечникова
10. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України
11. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/UKR/index.html> Кафедра філософії та методології науки філософського факультету КНУ ім. Т. Г. Шевченко
12. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html> Електр. бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського фак. КНУ ім. Т. Г. Шевченко
13. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/lit-bac.html> Філософія (для бакалаврів природничих спеціальностей)

14. <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/lit-asp.html> Літ-ра для підготовки до кандидатського іспиту аспірантів та пошукувачів природн. спеціальностей
15. <http://www.philosophy.ru> Філософія в Росії. Найбільш повне відображення філософії в Інтернеті рос.мовою. Велика бібліотека філософських текстів.
16. <http://ihtik.lib.ru/index.html> Електронна бібліотека Іхтіка.: книжки, автореферати, дисертації, статті, збірники матеріалів конференцій і дуже багато підручників по філософії. (<http://ihtik.lib.ru/edun/index.html>)
17. <http://www.i-u.ru/> Російський гуманітарний інтернет-університет
18. <http://plato.stanford.edu/> Філософська енциклопедія Станфордського університету. (Англійською мовою).
19. <http://www.utm.edu/research/iep/> Філософська Інтернет-енциклопедія. (Англійською мовою).
20. http://gw.web.ur.ru/ph_main.html Словник термінів по філософії (російською мовою)
21. <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/> Центр практичної філософії
22. <http://elenakosilova.narod.ru/l.html> Підбірка посилань на філософські сайти і бібліотеки.

9. КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Архетип – в аналітичній психології термін, що ним позначають «первісні уявлення» або «універсальні форми думки», які є цеглинами, з яких складається колективне несвідоме. Архетипи колективного несвідомого – це пам'ять поколінь, яка сформувалася тоді, коли наші предки тривалий час переживали схожі події.

Базис та надбудова – основні поняття марксистської версії соціальної філософії, які характеризують структуру суспільно-економічної формації. Базис – це первинна економічна структура суспільства, що є сукупністю історично визначених виробничих відносин. Надбудова – сукупність ідеологічних відношень та поглядів, а також відповідні їм організації та установи. До ідей пов'язаних з надбудовою належать: політичні, моральні, естетичні, правові, релігійні, філософські ідеї.

Буддизм – релігійно-філософське вчення, перша світова релігія, яка заснована на вірі у перевтілення, вченні про шлях звільнення від страждань з метою досягнення нірвани (найвищого стану осяяння істиною мудрістю).

Буття – філософська категорія, що позначає: 1) все, що реально існує; 2) те, що існує як істинне, на відміну від видимого; 3) реальність, яка існує об'єктивно, поза свідомістю людини і незалежно від неї; 4) загальний спосіб існування людини.

Веди – (санскр. veda - знання, от індоєвр. veid - знати, бачити) – священні книги індусів, збірки гімнів, богослужбових текстів та легенд. Веди складаються з 4 збірок та є найдавнішою пам'яткою індоєвропейської духовної культури.

Всеєдність – філософське вчення, яке розкриває внутрішню єдність буття як універсума в формі взаємопроникнення та розподіленості його складових елементів, їх тотожності один одному при збереженні якісних відмінностей та власної специфіки.

Втеча від свободи – поняття та концепція гуманістичного психоаналізу Фромма, яка фіксує та пояснює причини та механізми дії динамічних факторів психіки людини, які схиляють її до відмови від свободи та самої себе. Цей стан пов'язаний з відчуженням та невпевненістю сучасного індивіда, який відмовляється від своєї незалежності з метою єднання з чимось зовнішнім аби отримати додаткову «вторинну» силу.

Гедонізм – філософсько-етичне вчення, за яким найвищим благом і метою життя людини є насолода.

Геліоцентризм – висунуте Коперніком положення, що доцільніше вважати не Землю, а Сонце центром світу.

Герменевтика (грец. *hermeneia* – тлумачення) – напрям у філософії та гуманітарних науках, в якому розуміння розглядається як умова осмислення соціального буття. Процес розуміння є безкінечним та утворює герменевтичне коло, коли ціле розуміється через його складові частини, а частини через ціле.

Гілозоїзм (грец. *hyle* - речовина, матерія і *zoo* - життя) – філософське вчення, за яким здатність відчувати нібито притаманна всій матерії. Термін «гілозоїзм» запроваджено в XVII ст.

Гносеологія (грец. *gnosis* - пізнання і ...логія) - розділ філософії, в якому досліджуються пізнавальне відношення суб'єкта до об'єкта, природи і можливості пізнання людиною світу і самої себе.

Дао – поняття давньокитайської філософії, яке означало: в теорії пізнання – "шлях" природи, її закономірність; в етиці – сенс життєвого шляху людини, етичну норму; в логіці – підставу, засновку, аргумент. Найбільш об'ємна і складна категорія китайської філософії, та зокрема даосизму, яку можна порівняти із категорією буття.

Даосизм – філософське вчення Китаю, яке стверджує, що лише дотримання природних законів (дао) життя дозволяє людині зберігти цілісність своєї природи. Лише на цій основі можливе досягнення істини та оволодіння мудрістю.

Деїзм (лат. Deus - Бог) – принцип філософських вчень, які, визнаючи Бога першопричиною світу, заперечували його втручання в явища природи та в хід суспільних подій. Деїзм виник у XVII ст. в Англії.

Джайнізм – релігійно-філософське вчення Індії, яке засновано на вірі в переселення вічної душі в матеріальні тіла. Особливістю джайнізму є ідея непричиення зла жодній живій істоті, саме цій меті має бути підпорядковане усе життя.

Діалектика (грец. *dialektike* - мистецтво ведення бесіди, полеміки) - 1) у давньому значенні: мистецтво полеміки, логічний метод встановлення істини шляхом виявлення і подолання суперечностей у судженнях супротивника; 2) у сучасному розумінні: а) об'єктивний процес розвитку явищ на основі виникнення, боротьби і розв'язання притаманних їм суперечностей; б) філософська наука про універсальні закони руху і розвитку природи, суспільства і мислення.

Диктатура пролетаріату – поняття марксизму, яке позначає форму організації влади робітничого класу, яку він отримує внаслідок соціалістичної революції та використовує для побудови соціалістичного суспільства. Це етап та спосіб переходу від класового суспільства до суспільства без класів.

Дхарма – релігійно-філософська категорія «універсального Закону» або «правила» в індуїзмі та буддизмі. Термін вказує не на конкретний, а на фундаментальний закон.

Еманация (лат. emanatio - витікання, сходження) - термін, запроваджений стародавніми філософами, який означав сходження нижчих форм буття з вищого буття - єдиного універсального непорушного начала.

Епікуреїзм – філософська школа пізньої античності заснована Епікуром. Спиралась на атомістичні ідеї Демокріта, але визнавала можливість атомів відхилятися від своїх траєкторій руху. Проголосила принцип задоволення природних бажань людини як ідеал людського життя.

Есхатологія – розділ теології і філософії, що складає систему поглядів і вірувань про кінець світу, а також про долю людства і Всесвіту після нього.

Життєвий світ – одне з центральних понять феноменології, яке пов'язане з результатом подолання вузького горизонту феноменологічного методу шляхом звернення до проблем світових зв'язків свідомості. Це свідомість, а також пов'язані з нею форма орієнтації та поведінка людини, які засновані на сумі безпосередніх очевидностей. Характерні риси: є основою всіх наукових

ідеалізацій; є суб'єктивним; є образом світу, як його уявляють людські спільноти на різних історичних етапах розвитку; є релятивним; має апріорні структурні характеристики (інваріанти) на основі яких формуються наукові абстракції, а також виробляється наукова методологія.

Ідеалізм (грец. *idea* - вигляд, першообраз) – протилежний матеріалізму філософський напрям, який намагається довести, що дух, свідомість, мислення, ідеальне є первинним, а буття, природа, матеріальне - вторинним.

Інстинкт (лат. - спонука, потяг) – багатоступеневий комплекс поведінкових актів організму, створений у результаті тривалої еволюції та спрямований на забезпечення життєвих функцій, самого існування кожної істоти і виду в цілому.

Інтенційність (лат. *intentio* – прагнення, увага) – центральне поняття феноменології, яке є властивістю феноменологічної свідомості та пов'язане з початковим відношенням свідомості до предметності. Тобто не самодостатність свідомості, яка пов'язана з усвідомленням предметів, а не власних актів.

Інтуїтивізм – напрям у філософії, який абсолютизує інтуїцію як єдино вірогідний вид пізнання.

Інтуїція (лат. *intuitio*, від *intueor* - уважно дивлюсь) – спосіб осягнення істини через безпосереднє чуттєве споглядання чи умогляд, на відміну від опосередкованого, дискурсивного характеру логічного мислення.

Ісихазм (грец. *hesychia* – спокій та тиша) – містична традиція богоспоглядання в православній церкві, релігійна практика, яка

передбачає сукупність інтроспекцій молитовного самозаглиблення, а іноді і фізичних вправ. Метою було через очищення молитвою побачити божественний світ. Ісихазм пов'язаний з проблемою пізнання Бога та його втілення в цьому світі.

Карма (санскрит - дія, обов'язок, діяльність) – у вченнях індійських релігій - особлива містична сила, обов'язковий автоматично діючий «закон покарання» за сукупність вчинків, намірів, прагнень, який визначає долю живої істоти в наступних перевтіленнях.

Конфуціанство – китайська етично-філософська школа, основа китайського способу життя, принцип організації суспільства, засновником якої був Конфуцій. Він розробив концепцію ідеальної людини, якій притаманні гуманність, почуття обов'язку, повага до старших, любов до людей, скромність, справедливість, стриманість тощо. Конфуціанство вважало основою соціального устрою моральне самовдосконалення індивіда й дотримання норм етикету, проголошувало владу правителя священною, а метою державного управління – інтереси народу.

Марксизм – ідейна течія в філософії XIX – XX ст., пов'язана з розвитком та переосмисленням ідей К.Маркса щодо людини та суспільства.

Матеріалізм (від лат. materialis - речовинний) – протилежний ідеалізму філософський напрям, який виходить з того, що природа, буття, матерія є первинними, а свідомість, мислення, дух - вторинними.

Метафізика (грец. *met* а та *physika* - «після фізики») - 1) в історії філософії термін вживається для позначення філософських вчень про надчуттєві, недоступні досвідові начала буття; 2) протилежний діалектиці спосіб мислення і метод пізнання, який розглядає предмети і явища поза їх внутрішнім зв'язком і розвитком, не визнає внутрішніх суперечностей як джерела саморуху.

Натурфілософія (лат. *natura* - природа і філософія) – система уможглих і часом фантастичних уявлень про природу, що розробляється у філософських вченнях переважно в епоху Відродження і Нового часу.

Неоплатонізм – філософсько-містичний напрям грецької філософії, який є спробою синтезу ідей Платона з ідеями Аристотеля, піфагорійців, орфіків, халдейських оракулів та єгипетських жреців. Основний філософський зміст пов'язаний з розробкою платонівської тріади: Єдине-Розум-Душа.

Неофрейдизм – напрям у сучасній філософії, що розвинувся в 20-30-х роках ХХ століття з фрейдизму. Представники неофрейдизму вважають, що провідну роль у становищі людини грають суспільно-культурні впливи. Тобто вони зосереджують свою увагу на соціальних та культурних процесах. На їхню думку, саме ці процеси роблять істотний вплив на виникнення внутрішньоособистісних конфліктів індивіда. В основі всіх теоретичних побудов цього напрямку лежать поняття несвідомого та принципової конфліктності відносин особистості і суспільства.

Несвідоме – певний рівень психічного відображення дійсності, який характеризується мимовольністю виникнення і перебігу, відсутністю свідомого контролю й регулювання.

Нірвана – стан переходу в абсолютну пустоту, небуття, спокій. Виникає в результаті відмови живої істоти від всіх пристрастей, бажань, почуттів. Центральне поняття буддизму і джайнізму. Необхідною умовою досягнення нірвани є розрив безкінечного циклу народження і смерті – сансари.

Онтологія – це вчення про буття, розділ філософії, у якому з'ясовуються фундаментальні проблеми існування, розвитку сутнісного, найважливішого.

Пантеїзм – філософсько-релігійне вчення, за яким Бог є безособовим началом, розлитим по всій природі, тотожним з нею або з її субстанцією.

Психоаналіз – одна з теоретичних засад фрейдизму, загальна теорія і метод лікування нервових і психічних захворювань, запропоновані З. Фрейдом в кінці XIX - на початку XX ст.

Самосвідомість – протилежне усвідомленню зовнішнього світу переживання єдності та специфічності «Я» як автономної сутності, що наділена думками, почуттями, бажаннями, здатністю до дії. Включає в себе самопізнання, само ідентифікацію, самовизначення. Зовні проявляється як система самооцінок та оцінок інших, які складають модель пізнавальних та соціальних дистанцій, що дозволяють виробити механізми самоутвердження в світі та захисту від світу.

Сансара – нескінченний цикл страждань (народжень, хвороб, смертей та реінкарнацій) в буддизмі, індуїзмі, джайнізмі, сикхізмі та інших дхармічних релігіях. У релігійно-філософських системах Стародавньої Індії - це уявлення про плинність усього живого, процес переходу однієї тілесної оболонки в іншу, ланцюг страждань у земному житті, кругообіг народження і смерті, трансміграція душі (метемпсихоза).

Свідомість – властивий людині спосіб ставлення до світу через суспільство, вироблену систему знань, закріплених у мові, в усіх її смислах і значеннях; найвища форма відображення матерії.

Скептицизм (грец. skeptikos - недовірливий, той, хто досліджує) – філософське вчення, що піддає сумніву можливість достовірного пізнання об'єктивного світу.

Соборність – поняття російської філософії, вперше вжите Хомяковим у вченні про Церкву. Це вільна єдність членів Церкви в справі спільного розуміння ними правди та вільного пошуку шляхів до спасіння, єдність заснована на любові до Христа та божественної праведності. В розумінні Булгакова та Флоренського соборність – це єдине життя в єдиній істині, що є всеєдністю та душею православ'я.

Софія (греч. sophia - майстерність, знання, мудрість) – смислообраз античної та християнської філософії, який фіксує уявлення про смислове наповнення світу, яке робить можливим осягнення його світобудови, зокрема, філософією. У Соловйова це – другий полюс Абсолюту, першоматерія, безпосередня можливість

буття, тіло Ісуса Христа, який збирає усе людство в єдиний боголюдський організм.

Стоїцизм – філософська школа пізньої античності. Філософська система стоїків складається з фізики, логіки та етики. В фізиці розвивали ідеї Геракліта, в логіці ставили питання про розум, істину та її джерела. Найбільше значення мала етика, в якій розробили ідеал мудреця, що живе у відповідності з природою, слідує своїй долі та зберігає спокій душі.

Субстанція (лат. substantia - сутність) – філософська категорія для позначення кінцевої основи всієї різноманітності явищ природи та історії, якою є саморух матерії.

Упанішади – давньоіндійські релігійно-філософські тексти брахманів, які складені у вигляді діалогу учня з учителем, в якому учитель пояснює сутність Вед.

Феноменологія – напрям філософських досліджень ХХ століття. У викладі Гуссерля феноменологія в основному розглядає та вивчає структури свідомості й явища, які в ній відбуваються. Цей розгляд повинен відбуватися з точки зору «першої особи», але вивчаються явища не так, як вони постають перед моєю свідомістю, а перед будь-якою свідомістю. Гуссерль вірив у те, що збудована таким чином наука про явища, феноменологія, може забезпечити міцну основу для усього людського знання включно із знанням науковим. Таким чином філософія могла б отримати статус строгої науки.

10. ВІРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

№ 1

1. Гуманістична спрямованість соціальної філософії. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Поняття «соціального» в сучасній філософії і теоретичній соціології.
2. Суспільне буття як об'єкт філософського аналізу. Поняття суспільного виробництва.
3. Розуміння суспільства у роботі К.Поппера «Відкрите суспільство та його вороги».

№ 2

1. Соціально-філософські погляди мислителів Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
2. Функціонування суспільства як природно-історичний процес. Екологічна проблема та засоби її розв'язання. Діяльність Римського клубу щодо шляхів подолання екологічної проблеми.
3. Раціоналізм історії у роботі Г.Гегеля «Філософія права».

№ 3

1. Антропологічні та соціально-філософські вчення Стародавньої Греції та Риму («Держава» і «Закони» Платона, «Політика» Аристотеля, «Виховання Кіра» Ксенофонта ...).
2. Сфери життєдіяльності суспільства. Економічна сфери життєдіяльності суспільства. Сутність, головні ознаки, напрями і соціальні наслідки НТР.
3. Основні проблеми у роботі А.Тойнбі «Осягнення історії».

№ 4

1. Теологічне обґрунтування людини і суспільства у філософії Середньовіччя («Про град Божий»Августина...).
2. Сфери життєдіяльності суспільства. Соціальна сфера життєдіяльності суспільства.
3. Антропологічні питання у роботі Тейяра де Шардена «Феномен людини».

№ 5

1. Соціально-філософські концепції епохи Відродження («Государ» Н. Маккіавелі, «Місто Сонця» Т. Кампанелли, «Утопія» Т. Мора, «Нова Атлантида» Ф. Бекона...)
2. Сфери життєдіяльності суспільства. Політична сфера життєдіяльності суспільства.
3. Розуміння людської природи у роботах З.Фрейда «Психологія масс та аналіз людського Я» та «Три есе про сексуальну теорію».

№ 6

1. Державотворча спрямованність соціальної філософії Нового часу (Т. Гоббс, Д. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж. - Ж. Руссо ...).
2. Сфери життєдіяльності суспільства. Духовна сфера життєдіяльності суспільства.
3. Розуміння перспектив людства у роботі Ф. Фукуями «Кінець історії та остання людина».

№ 7

1. Проблема побудови універсальної моделі соціального: німецька класична філософія.
2. Проблема людини в філософії. Антропосоціогенез. Єдність природного та соціального в людині.
3. Концепція етнокультурного розділу цивілізацій у роботах С. Хантінгтона «Зіткнення цивілізацій» та «Хто ми? Виклики американської національної ідентичності».

№ 8

1. Сучасна соціально-філософська проблематика. Позитивізм (О. Конт, Г. Спенсер) та соціальна філософія марксизма (К. Маркс, Ф. Енгельс);
2. Філософія особистості. Свобода та відповідальність як сутнісні характеристики людського буття.
3. Підґрунття критичної теорії у роботах Ю. Габермаса «Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації» та «Філософія як берегиня та інтерпретатор».

№ 9

1. Сучасна соціально-філософська проблематика. Психологічний напрямок (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето) та сучасна соціобіологія (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм, Г. Маркузе)
2. Людиномірна сутність культури. Специфіка науки, її співвідношення з філософією і позанауковим знанням. Гуманізація науки і сцієнтизація культури як тенденція сучасного соціокультурного дискурсу.

3. Аналіз людської психології, економіки, життя суспільства та історії у творі П.-Ф. Гваттарі та Ж. Дельоза «Анти-Едип: Капіталізм і шизофренія».

№ 10

1. Сучасна соціально-філософська проблематика. Неокантіанство (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт) та теоретична соціологія П. Сорокіна;
2. Аксіологія в системі культури. Цінності як визначальні характеристики людського буття. Людина в системі цінностей
3. Питання суспільних явищ у творі А. Шюца «Феноменологія та соціальні науки».

№ 11

1. Сучасна соціально-філософська проблематика. Теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі); та теорія соціальної дії (М. Вебер; Ф. Знанецький, Т. Парсонс);
2. Філософія історії. Історичні виміри людського буття. Проблема сенсу історії. Ідея кінця історії (Ф. Фукуяма).
3. Аналіз людського духу у роботі О. Конта «Міркування про позитивний дух».

№ 12

1. Сучасна соціально-філософська проблематика. Технологічний детермінізм (Р. Арон, У. Ростоу, Д. Белл, О. Тоффлер, З. Бжежинський).
2. Філософія та глобальні проблеми сучасності. Імперативи виживання людства: екологічний і моральний імперативи. Глобальне моделювання майбутнього.
3. Проблеми соціальної філософії у роботі К. Ясперса «Сенс та призначення історії».

11. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І.

Становлення та розвиток соціальної філософії

1. Специфіка соціального пізнання. Предмет, функції та головні методологічні принципи соціальної філософії.
2. Соціально-філософські погляди мислителів Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
3. Антропологічні та соціально-філософські вчення Стародавньої Греції та Риму («Держава» і «Закони» Платона, «Політика» Аристотеля, «Виховання Кіра» Ксенофонта ...).
4. Теологічне обґрунтування людини і суспільства у філософії Середньовіччя («Про град Божий»Августина...).
5. Соціально-філософські концепції епохи Відродження («Государ» Н. Маккіавелі, «Місто Сонця» Т. Кампанелли, «Утопія» Т. Мора, «Нова Атлантида» Ф. Бекона...)
6. Державотворча спрямованість соціальної філософії Нового часу (Т. Гоббс, Д. Локк, Ш. Монтеск'є, Ж. - Ж. Руссо ...).
7. Проблема побудови універсальної моделі соціального: німецька класична філософія.
8. Сучасна соціально-філософська проблематика. Позитивізм (О. Конт, Г. Спенсер) та соціальна філософія марксизма (К. Маркс, Ф. Енгельс);
9. Сучасна соціально-філософська проблематика. Психологічний напрям (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето) та сучасна соціобіологія (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм, Г. Маркузе);
10. Сучасна соціально-філософська проблематика. Неокантіанство

(В. Віндельбанд, Г. Ріккерт) та теоретична соціологія П. Сорокіна;

11. Сучасна соціально-філософська проблематика. Теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі); та теорія соціальної дії (М. Вебер; Ф. Знанецький, Т. Парсонс);

12. Сучасна соціально-філософська проблематика. Технологічний детермінізм (Р. Арон, У. Ростоу, Д. Белл, О. Тоффлер, З. Бжежинський).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II.

Філософія про людину та глобальні проблеми сучасності

1. Суспільне буття як об'єкт філософського аналізу. Поняття суспільного виробництва.

2. Функціонування суспільства як природно-історичний процес. Екологічна проблема та засоби її розв'язання. Діяльність Римського клубу щодо шляхів подолання екологічної проблеми.

3. Сфери життєдіяльності суспільства. Економічна сфери життєдіяльності суспільства. Сутність, головні ознаки, напрями і соціальні наслідки НТР.

4. Сфери життєдіяльності суспільства. Соціальна сфера життєдіяльності суспільства.

5. Сфери життєдіяльності суспільства. Політична сфера життєдіяльності суспільства.

6. Сфери життєдіяльності суспільства. Духовна сфера життєдіяльності суспільства.

7. Проблема людини в філософії. Антропосоціогенез. Єдність природного та соціального в людині.

8. Філософія особистості. Свобода та відповідальність як сутнісні

характеристики людського буття.

9. Людиномірна сутність культури. Специфіка науки, її співвідношення з філософією і позанауковим знанням. Гуманізація науки і сцієнтизація культури як тенденція сучасного соціокультурного дискурсу.

10. Аксиологія в системі культури. Цінності як визначальні характеристики людського буття. Людина в системі цінностей

11. Філософія історії. Історичні виміри людського буття. Проблема сенсу історії. Ідея кінця історії (Ф. Фукуяма).

12. Філософія та глобальні проблеми сучасності. Імперативи виживання людства: екологічний і моральний імперативи. Глобальне моделювання майбутнього.

12. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Якість і послідовність вивчення учбового матеріалу контролюється перевіркою відповідей студентів на вузлові питання тем, які винесені на семінарські заняття, а також написанням контрольної роботи. К методам оцінювання відносять: оцінку за реферат, самостійну письмову роботу, поточне тестування, підсумковий тест, самоперевірку, співбесіди, заліки.

Під методами навчання розуміють способи навчальної роботи викладача та організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою вирішення різноманітних дидактичних завдань, спрямованих на оволодіння матеріалом, який потрібно засвоїти.

В основу сучасного етапу розвитку теорії щодо методів навчання покладено навчально-пізнавальну діяльність особистості, поділену на види.

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесно-інформаційні, наочно-евристичні, практично-репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дедуктивні, індуктивні; лекція, пояснення, робота з книгою.

2 Методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності: ділові ігри, наукові дискусії, наукові конкурси (олімпіади), написання тез, статті, моральні та матеріальні стимули; робота зі словником.

3. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: усне опитування, письмові роботи, контрольні, тестування самоперевірка, заліки, співбесіди.

4. Використання комп'ютерної техніки.

По дисципліні «Історія української філософії» передбачені наступні види контролю знань студентів:

Поточний контроль

Протягом семестру студенти готують відповіді на питання з певних тем, що визначені у планах семінарських занять і є обов'язковими для вивчення. Результати виступів, доповідей, повідомлень, доповнень фіксуються у журналі обліку контролю навчально-виховного процесу і є важливою складовою підсумкової оцінки знань студентів.

Підсумковий контроль

Для контролю засвоєння даної дисципліни навчальним планом передбачені два модульних контролю, за результатом яких виставляється оцінка за весь курс.

На кожному модульному контролі студентам пропонується відповісти на 2 питання за матеріалами навчальної дисципліни.

13. ШКАЛА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

<u>Шкала</u> <u>університету</u>	<u>В балах</u>	<u>За шкалою</u> <u>ECTS</u>	<u>Критерії</u>
Відмінно-5	90 –100	A – відмінно (зараховано)	Завдання виконано у повному обсязі, відповіді дано на всі питання. Матеріал викладено логічно, послідовно, при цьому виявлена здатність студентів теоретичні питання підтверджувати прикладами з життя, вірно застосовуючи терміни філософії.
Добре-4	85 – 89 75 – 84	B – добре , дуже добре) (зараховано) C – добре (зараховано)	Дано відповіді на декілько питань. Матеріал викладено логічно, послідовно, але студент не знає деяких визначень з тем предмету, припустив певні неточності.
Задовільно-3	65 – 74 60 – 64	D – задовільно (зар аховано) E – задовільно (достатньо) (зараховано)	Дано відповідь на одне питання, а другі розкрито не повністю. Студент не може всебічно застосовувати знання з філософії.
Незадовільно-2	35 – 59	FX – незадовільно з можливістю повторно здавати(незара ховано)	Немає відповіді на всі питання. Матеріал викладено нелогічно, без будь-якої послідовності. Є багато помилок.
	1-34	F – незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни (незараховано)	Студент не володіє знанням предмету і не вміє робити висновки.

14. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ:

Самостійна робота студентів зорієнтована, здебільшого, на модульно-рейтингову систему оцінювання знань. Вона є складовим елементом університетської освіти та закономірним продовженням аудиторної роботи викладача і студентів.

Форми самостійної роботи різноманітні. Основними з них є:

- вивчення творів представників світової філософської думки, необхідної наукової та навчальної літератури в ході підготовки до семінарських занять, модульного контролю, іспиту;
- робота над виступами, повідомленнями, доповідями, рефератами до семінарських занять;
- участь у студентських наукових конференціях та днях науки;
- участь у роботі студентських наукових гуртків з філософії.

Найважливішим компонентом самостійної роботи студентів і найбільш ефективною її формою є конспект. Ведення конспекту лекцій, а також конспектування рекомендованої літератури до лекційних тем дозволить не лише з'ясувати матеріал, що викладається лектором, але й стане вихідним пунктом для підготування до відповідних тем семінарських занять. У процесі підготування до них обов'язково також конспектування рекомендованої літератури.

Питання, які потребують з'ясування щодо ведення конспекту, із конспектування власне творів, а також у вирішенні інших проблем з цього курсу, можуть бути розглянуті на консультаціях, у ході індивідуальної роботи із студентами, на лекціях або на

семінарських заняттях. На цих заняттях систематично здійснюється не тільки конче потрібна допомога студентам, але й перевірка конспектів, заслуховування виступів, повідомлень, доповідей та рефератів з теми, що розглядається, поточний контроль інших видів роботи студентів.

Всі форми самостійної роботи студентів взаємопов'язані, доповнюють одна одну і в сукупності забезпечують творче засвоєння філософії, допомагають сформувати теоретичне мислення й уміння самостійно аналізувати професійні, життєві та інші соціальні проблеми, правильно орієнтуватися в складних умовах сучасного світу.

№ з/п	<i>Назва теми/види завдань</i>	<i>К-ть годин</i>
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Становлення та розвиток соціальної філософії	
1	Проблема людини в філософії конфуціанства.	4
2	Космоцентризм як основа філософії Древньої Греції.	4
3	Життя і Філософія Сократа.	4
4	Вчення Платона про державу і суспільство.	4
5	Проблеми соціального життя в філософії Аристотеля.	4
6	Опозиція номіналізму і реалізму в середньовічній філософії.	4
7	Фома Аквінський: вчення про людину.	4
8	Антропоцентризм і гуманізм філософії Відродження.	6
9	Етика М. Монтеня і Е. Роттердамського.	4
1	Емпіризм і раціоналізм філософії Нового часу.	6

11	Т. Гоббс про суспільство і державу.	4
12	Дж. Локк про суб'єкта пізнання і активності мислення.	6
	ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Філософія про людину та глобальні проблеми сучасності	
13	Монадологія Г. Лейбніца: основні ідеї та принципи.	8
14	Соціальна Філософія французького Просвітництва.	10
15	Етична теорія Іммануїла Канта.	10
16	Соціально-філософські аспекти вчення Г.В.Ф. Гегеля.	8
17	Філософія історії Г. В. Ф. Гегеля.	8
18	І. Г. Фіхте про призначення вченого і людини.	10
19	Антропологічний принцип філософії Людвіга Фейєрбаха.	8
20	Філософія світової волі (А. Шопенгауер).	8
21.	Філософія нігілізму Ф. Ніцше.	8
	Всього годин	138

До самостійної роботи відноситься:

[1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;

[2] – написання рефератів, есе...

15. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕМ КУРСОВИХ РОБІТ

1. Гуманістична спрямованість соціальної філософії. Головні методологічні принципи соціальної філософії. Поняття «соціального» в сучасній філософії і теоретичній соціології.
2. Соціально-філософські погляди мислителів Стародавнього Сходу, Греції, Риму.
3. Теологічне обґрунтування космосу, людини і суспільства.
4. Соціально-філософські концепції епохи Відродження.
5. Державотворча спрямованість соціальної філософії Нового часу.
6. Проблема побудови універсальної моделі соціального: німецька класика.
7. Українсько-російська соціально-філософська традиція.
8. Позитивістська соціально-філософська проблематика (О. Конт, Г. Спенсер);
9. Соціальна філософія марксизма (К. Маркс, Ф. Енгельс);
10. Психологічний напрям (Л. Уорд, Г. Тард, В. Парето);
11. Сучасна соціобіологія (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм, Г. Маркузе);
12. Неокантіанство (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт);
13. Теорія коловороту локальних цивілізацій (О. Шпенглер, А. Тойнбі);
14. Теорія соціальної дії (М. Вебер; Ф. Знанецький, Т. Парсонс);
15. Теоретична соціологія П. Сорокіна;

16. Емпірична соціологія та структурно-функціональний аналіз (Т. Парсонс, Р. Мертон);
17. Теорії соціального конфлікту (К. Маркс, Р. Дарендорф).
18. Технологічний детермінізм (Р. Арон, У. Ростоу, Д. Белл, О. Гоффлер, З. Бжежинський).
19. Функціонування суспільства як природно-історичний процес.
20. Географічне середовище і його роль в житті суспільства.
21. Екологічна проблема та засоби її розв'язання. Діяльність Римського клубу щодо шляхів подолання екологічної проблеми.
22. Соціальне буття людини як реальний життєвий процес. Предметність, діяльність і спілкування - форми існування соціуму. Співвідношення категорій «практика» і «суспільне виробництво».
23. Філософський аналіз економічного життя суспільства. Матеріальне виробництво і його особливості в інформаційному суспільстві.
24. Сутність, головні ознаки, напрями і соціальні наслідки НТР. Сучасний етап НТР: технологічна революція.
25. Філософський аналіз соціальної структури суспільства.
26. Філософський аналіз політичного життя суспільства. Права людини як філософська проблема.
27. Духовне життя суспільства та його філософський аналіз. Духовні потреби, духовна діяльність, духовні цінності, духовні відносини.
28. Свобода, вибір, відповідальність - сутнісні засоби реалізації творчої життєдіяльності людського ества в процесі становлення людської особистості. Сенс і зміст проблеми «бегство от свободы».

29. Тема життя і смерті у філософії. Кінечність індивідуального існування людини. Сенс життя людини і людства.
30. Філософія особистості. Суспільна позиція особи, її соціальна роль і взаємодія із соціальною нормою.
31. Особистість і механізми соціалізації. Ж. Піаже до проблеми інтериорізації.
32. Розуміння свідомості в соціальній філософії. Структура особистості по З. Фрейду.
33. Колективне безсвідоме. Архетип колективного безсвідомого.
34. Поняття культури в сучасній філософії і культурології.
35. Швейцер А. про співвідношення філософії, культури і етики.
36. Проблема «культурного відставання» і її сучасні інтерпретації.
37. Філософські передумови формування аксіології. Основне філософське питання аксіології.
38. Проблема цінностей в сучасній теоретичній соціології і етиці.
39. Філософія історії. Поліваріантність історичного розвитку. Проблема сенсу історії.
40. Ідея кінця історії (Ф. Фукуяма). Постісторичний стан суспільства. Нові типи раціональності: взаємовідношення науки - філософії - релігії.
41. Етика науки. Наука як влада і наука як комунікація.
42. Коеволюційні процеси розвитку людства. Людина як чинник розвитку біосфери. Ідеї В. Вернадського про ноосферу.
43. Глобальні проблеми людства. Імперативи виживання людства: екологічний і моральний імперативи.

44. Стратегія людства в планетарному масштабі. Завдання переходу від техногенної до антропогенної цивілізації. Постісторичне буття людства. Глобальне моделювання майбутнього.

45. Плюралізм цінностей: проблема культурного порозуміння. Колізії людського самовизначення. Провідні ціннісні орієнтації людства на межі тисячоліть.

16. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ ІЗ КУРСУ «СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ»

Працюючи над курсовою роботою, студент повинен самостійно показати актуальність проблеми та сформулювати новизну власного підходу, використавши не менше 15-ти джерел.). Робота складається з таких частин:

I. ВСТУП (Вказується актуальність, ступінь розробленості проблеми, мета та завдання, які ставляться студентом, об'єкт, предмет, методи та структура дослідження)..... (2 - 3 стор.)

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА (Заголовок повинен відображати проблеми).....(загалом – 20-25 стор.)

- II. 1

- II.2

III.

- III. 1

- III. 2

IV. ВИСНОВКИ (Робляться висновки, згідно з поставленими завданнями дослідження та показуються перспективи розвитку проблеми)..... (2 - 3 стор.)

V. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. Складається у алфавітному порядку з указанням реквізитів видання, 15 і більше джерел)

VI. «СЛОВНИК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ»

Положення про курсові роботи - добре відомо і представлено в ряді методичних посібників, розроблених на факультеті історії та філософії. На додаток до них варто пам'ятати також:

1. Теми курсових робіт із соціальної філософії необхідно погодити з науковим керівником курсової роботи.
2. Курсова робота (КР) виконується не пізніше терміну, визначеного деканатом, здається на кафедру й обов'язково реєструється в журналі обліку.
3. Курсова робота подається в електронному вигляді для редагування викладачу за 2 тижні до захисту, пересилаються також всі матеріали (першоджерела або уривки з них, статті з журналів, довідкова література), які використовувались для написання КР. Для захисту роздруковується тільки текст КР.
4. Обсяг роботи: від 30-35 стор. стандартного аркушу (якщо рішенням деканату, в окремих випадках, це положення не змінюється.), Шрифт - Times New Roman 14, інтервал – 1,5.
5. У **ВСТУПІ** треба вказати:

Актуальність теми дослідження та стан її наукової розробки. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми (наукової задачі) обґрунтовується актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва, особливо на користь України. Розкривається сутність і стан розробки наукової проблеми (перелік дослідників даної проблеми) та її значущість, підстави і вихідні дані для розробки теми, доводиться необхідність проведення дослідження.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне - сутність проблеми або наукового завдання.

Мета і задачі дослідження. Формулюють мету роботи і задачі, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Не слід формулювати мету як "Дослідження...", "Вивчення...", тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету. Задачі повинні «працювати» на мету й формулюватися у формі переліку дій: «вивчити...», «проаналізувати...», «встановити...», «в'яснити...», «обґрунтувати...». Назви розділів та підрозділів роботи мають відповідати конкретним завданням та результатам (висновкам) дослідження.

Об'єкт дослідження - це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення. **Предмет дослідження** – це те, що міститься в межах об'єкта, є головним, визначальним для конкретного дослідження. (**Об'єкт і предмет дослідження** як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага дослідника, оскільки предмет дослідження визначає тему дослідницької роботи, яка визначається на титульному аркуші як її назва).

Методи дослідження. Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи тим

методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів.

Структура роботи – обсяг роботи, кількість глав, підглав, використаних джерел.

6. **ОСНОВНА ЧАСТИНА** - Заголовок повинен відображати проблеми. Зміст роботи повинен відбивати основні аспекти обраної теми. КР виконується на основі рекомендованих до теми творів філософів, статей з філософських, соціологічних і ін. журналів, словників, енциклопедій, (але: не підручників!).

7. У **ВИСНОВКАХ** - викладають найбільш важливі наукові результати, одержані в роботі, які повинні містити формулювання розв'язаних задач (за планом).

8. **СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ** розміщується таким чином - в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків у хронологічному порядку. Бібліографічний опис джерел складають відповідно до чинних стандартів з бібліотечної та видавничої справи.

9. У тексті КР робляться у дужках посилання, у яких вказують використані джерела з рекомендованого до теми списку літератури. У тексті повинні бути представлені всі(!) джерела, приведені в «Списку використаної літератури» і не повинне бути виноска (посилань) на видання, що не включені в зазначений «Список»...

10. Наприкінці тексту, на окремому листі вказується перелік («Список ...») джерел (літератури), використаних при підготовці дійсного КР. КР, виконане без використання основної літератури (твору філософів, фундаментальні дослідження з проблеми й ін.) –

не зараховується. Обов'язково треба залучати роботи українських авторів та статті з періодичних видань, а саме: «Філософська думка» http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/philos/index.html, «Практична філософія» <http://sofy.kiev.ua/pf.htm>, «Філософські обрії» http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/filo/index.html, «Вопросы философии» <http://vphil.ru/>, «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» <http://i-soc.com.ua/journal/content.php>.

11. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ повинен включати й статті з універсальних видань: напр., Філософська думка в Україні: Біобіблогр.словник/ Авт.кол.: В.С.Горський, М.Л.Ткачук, В.М.Нічик та інш. –К.:2002. -244с.; Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Т. 1. - К.: 2009, Т.2. – К., 2011; Новейший философский словарь. / Сост. А. Грицанов. - Минск, 2001 та ін.

12. По завершенні роботи над темою і текстом – необхідно скласти «Словник основних понять» (термінів і категорій), що відбивають зміст обраної проблеми. Словник, його зміст, необхідно уточнити за довідковими джерелами, а головне – докладно знати і розуміти.

13. Теми курсових робіт із курсу «Соціальна філософія» необхідно погодити з науковим керівником.

Оформлення 1-ої стор. (титулка):

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ
Кафедра філософії та методології пізнання**

**Курсова робота з курсу «Соціальна філософія»
на тему:**

Виконав студент:.....

Перевірила: к.ф.н., доц. Старовойтова І.І.

ОДЕСА – РІК

Навчальне видання

Старовойтова Ірина Іванівна

Соціальна філософія

**Методичні вказівки з курсу
(програма, плани семінарських занять, література, завдання,
рекомендації щодо виконання курсових робіт)
для студентів 3 курсу спеціальності «Філософія»
факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова**

За редакцією автора

Підп. до друку 14.11.2019. Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 5,70. Тираж 20.
Зам. № 1896.

Видавець і виготовлювач
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4215 від 22.11.2011 р.
Україна, 65082, м. Одеса, вул. Єлісаветинська, 12
Тел. (048) 723-28-39. E-mail: druk@onu.edu.ua